

AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU ÇERÇEVESİNDE AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ TÜRK VATANDAŞLARI VE AİLE BİRLEŞİMİ

*Yrd. Doç. Dr. İlke GÖÇMEN**

ÖZET

Aile birleşimi, Avrupa Birliği (“AB”) hukuku söz konusu olduğunda, özellikle de Türk vatandaşları ile ilgili olarak, aslen iki sebeple berraklaştırılmayı bekleyen bir konu hâlini almıştır. Bir taraftan, AB hukuku, 10 Temmuz 2014 tarihli *Doğan* kararının gösterdiği üzere, diğerlerinin yanında, AB ile Türkiye arasındaki ortaklık hukukundaki *standstill* hükümleri üzerinden güncel gelişmeler içindedir. Diğer taraftan, bu tür gelişmeler; AB, Türkiye ve Türk vatandaşları yönünden kayda değer potansiyel niceliksel ve niteliksel etkiye sahiptir; zira hem Türk vatandaşları, AB içinde yerleşik üçüncü ülke vatandaşları arasından en kalabalık gruptur hem de aile birleşimi, AB’de verilen yeni ikamet izinlerinin en önde gelen sebebidir. Bu çalışma, AB hukuku çerçevesinde AB’deki Türk vatandaşlarının aile birleşimini berraklaştırmayı amaçlamakta ve konuyu AB’nin üçüncü ülke vatandaşları ile ilgili mevzuatı, AB ile Türkiye ortaklık hukuku ve AB insan hakları rejimi bağlamında ele alarak, netleştirmektedir.

Anahtar Kelimeler

AB’deki Türk vatandaşları, aile birleşimi, AB’nin üçüncü ülke vatandaşları ile ilgili mevzuatı, AB ile Türkiye ortaklık hukuku (*standstill* hükümleri), AB insan hakları rejimi

* Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Avrupa Birliği Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

ABSTRACT

When European Union (“EU”) law is at stake and especially with regard to Turkish citizens, family reunification has become a subject which waits to be clarified mainly for two reasons. On the one hand, EU law has been in actual developments *inter alia via* the standstill provisions in the association law between EU and Turkey which is shown by the *Dogan* decision of 10 July 2014. On the other hand, these kind of developments have significant potential quantitative and qualitative effects in relation to EU, Turkey and Turkish citizens; not only because the Turkish citizens are the most populated group among the third country nationals living in the EU; but also because family reunification is the primary reason for granting new residence permits. This paper aims to clarify the family reunification of Turkish citizens in the EU in the framework of EU law and deal with and elucidate on this matter in the context of the legislation of the EU relating to the third country nationals, association law between EU and Turkey and human rights regime of the EU.

Keywords

Turkish citizens in the EU, family reunification, Legislation of the EU related to third country nationals, Association law between EU and Turkey (standstill provisions), Human rights regime in the EU

GİRİŞ

Aile birleşimi, Avrupa Birliği (“AB”) hukuku söz konusu olduğunda, özellikle de Türk vatandaşları ile ilgili olarak, aslen iki sebeple berraklaştırılmayı bekleyen bir konu hâlini almıştır. Bir taraftan, AB hukuku, AB’deki Türk vatandaşlarının aile birleşimi ile ilgili bazı güncel gelişmeler içindeyken; diğer taraftan, bu gelişmeler; AB, Türkiye ve Türk vatandaşları yönünden kayda değer potansiyel niceliksel ve niteliksel etkiye sahiptir.

AB hukuku, Türk vatandaşları ve aile birleşimi yönünden, en az güncelinden başlamak üzere, üç yenilik içermektedir. Birincisi, AB, özellikle Amsterdam Antlaşması’ndan (1999) bu yana üçüncü ülke vatandaşları (“ÜÜV”) ile ilgili, aile birleşimi dâhil olmak üzere, kimi düzenlemeler getirerek, bu alanda belirli bir mevzuat oluştururken; Lizbon Antlaşması (2009), Avrupa Birliği Adalet Divanının (“ABAD”) bu alandaki yargı yetkisi ile ilgili sınırlamaları bütünüyle kaldırmıştır. Böylelikle, ABAD, özellikle ön karar başvuruları çerçevesinde, bu alandaki mevzuatı yorumlayarak, aydınlatmaya başlamıştır. İkincisi, AB insan hakları rejimi, Lizbon Antlaşması ile revize edilince; aile birleşimi de, AB Temel Haklar Şartı’nın (“ABTHŞ”) bir parçası olan aile hayatına saygı hakkı üzerinden yeni bir koruma şemsiyesi altına girmiştir¹. Bu meyanda, ABTHŞ, giderek artan bir biçimde ABAD önündeki yargılamaya konu olmaktadır. Üçüncüsü, ABAD, AB ile Türkiye ortaklık hukuku ile ilgili 10 Temmuz 2014 tarihli *Doğan* kararında² AB’deki Türk vatandaşlarına yönelik aile birleşimi uygulamasını Katma Protokol (“KP”) madde (“md”) 41(1)’deki *standstill* hükmü, yani mevcut durumu kötüleştirme yasağı kapsamı içinde ele almıştır. Bundan dolayı, bir kısım Türk vatandaşı, aile birleşimi yönünden ÜÜV’ye hatta duruma göre o devletin kendi vatandaşına³ nazaran daha avantajlı bir konum elde etme potasına girmiştir.

¹ ABTHŞ md. 7.

² Case C-138/13 (Court of Justice) *Naime Dogan v Bundesrepublik Deutschland* [2014]. (Bundan böyle: “*Doğan*”)

³ AB hukuku doktrini, bu konuyu “tersine ayrımcılık” olarak tanımlayarak, tartışmaktadır. Örnek olarak bkz. Kees **Groenendijk**, “Family Reunification as a Right under Community Law”, *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 8, Sayı: 2, 2006, s.

AB hukukundaki bu yenilikler, AB, Türkiye ve Türk vatandaşları ile ilgili olarak hatırı sayılır potansiyel niceliksel ve niteliksel etkiye sahiptir. İki tür istatistikî bilgi ışığında bu sonuca varılabilir. Birincisi, Türk vatandaşları, 2011 yılı verileri uyarınca 2,3 milyon kişi ile AB üyesi devletlerde yerleşik ÜÜV arasındaki en kalabalık grubu oluşturmaktadır⁴. İkincisi de, aile birleşimi, 2009 yılı verilerine göre 2,3 milyon yeni ikamet izninin 660.000'i ile AB'deki ÜÜV'ye verilen ikamet izinlerinin en önde gelen sebebini teşkil etmektedir⁵.

İşte bu çalışma, bu arka plan ışığında, AB hukuku çerçevesinde AB'deki Türk vatandaşlarının aile birleşimini berraklaştırmayı amaçlamaktadır. Bu meyanda, aile birleşimi, çalışma boyunca, aile üyelerinden biri veya birkaçının dışı göçü sonucu ayrılmış aile üyelerinin yeniden birleşimini ve göç sonrası oluşmuş aile söz konusu ise aile üyelerinin yeni ülkede birleşimini birlikte ifade edecektir⁶. Her iki hâlde de, aile birleşimi, bir aile üyesinin kendi aile üyesinin bulunduğu devlete aileyi birleştirmek amacıyla giriş ve/veya ikamet talep ettiği bir duruma işaret etmektedir. Aile birleşimi, AB'deki Türk vatandaşları açısından, ilk olarak, AB'nin ÜÜV ile ilgili mevzuatı, ikinci olarak, AB ile Türkiye ortaklık hukuku ve üçüncü olarak da, AB insan hakları rejimi çerçevesinde ele alınacaktır. Böylelikle, bu konu,

217; Sara Iglesias **Sánchez**, "Fundamental Rights Protection for Third Country Nationals and Citizens of the Union: Principles for Enhancing Coherence", *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 15, Sayı: 2, 2013, s. 144.

⁴ Türkiye'yi 1,9 milyon ile Fas, 1,1 milyon ile Arnavutluk ve 750.000 ile Çin vatandaşları takip etmektedir. Katya **Vasileva**, *Population and Social Conditions*, Eurostat Statistics in Focus 31/2012, s. 2.

⁵ Ailevi sebepleri takiben, yeni ikamet izninin 646.000'i istihdam amacıyla ve 510.000'i eğitimsel amaçlardır. Lucilla **Scarnicchia**, *Population and Social Conditions*, Eurostat Statistics in Focus 43/2011, s. 1. Doktrin de, aile göçünün asli yönüne sıklıkla işaret etmektedir. Örneğin, **Boswell** ve **Geddes**'e göre aile göçü, ana göç kaynağı idi; şimdi de öyledir ve gelecekte de olacaktır. Andrew **Geddes** & Christina **Boswell**, *Migration and Mobility in the European Union*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2011, s. 103. Söz gelimi, *Groenendijk*'e göre de, aile birleşimi, pek çok Batı Avrupa ülkesi açısından hem sayısal bakımdan hem alıcı toplumdaki etkisi bakımından en önemli göç türüdür. *Groenendijk*, dn. 4, s. 215.

⁶ Pieter **Boeles** et al, *European Migration Law*, Intersentia, Antwerp, 2009, s. 142.

birbiri ile yakından bağlantılı olup; birbirini tamamlayan⁷ bu üç ana kaynak üzerinden ortaya konularak, netleştirilecektir.

I. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ÜÇÜNCÜ ÜLKE VATANDAŞLARI İLE İLGİLİ MEVZUATI ÇERÇEVESİNDE AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ TÜRK VATANDAŞLARI VE AİLE BİRLEŞİMİ

AB'deki Türk vatandaşları, tıpkı diğer ÜÜV gibi, AB'nin ÜÜV'ye ilişkin mevzuatı çerçevesinde aile birleşimi hakkından faydalanabilir. AB, aile birleşimi hakkı öngören genel bir düzenleme getirmekle birlikte⁸; mülteciler⁹ ve mavi kart sahipleri¹⁰ gibi belirli bir sıfatı haiz ÜÜV yönünden bu genel düzenlemeye nazaran yer yer daha avantajlı özel bir rejim benimsemiştir¹¹. Bu çalışma, AB'deki ÜÜV'yi genel olarak ele almak yerine Türk vatandaşlarını odak seçtiğinden, söz konusu genel düzenleme, kısaca izah edilecek; ancak özel rejimler, ayrıca incelenmeyecektir¹².

AB'deki Türk vatandaşları, diğer ÜÜV ile birlikte, Aile Birleşimi Direktifi ("ABD") uyarınca aile birleşimine hak kazanabilir¹³. ABD, öz

⁷ Benzer bir tespit için bkz. **Groenendijk**, dn. 4, s. 216.

⁸ 2003/86 sayılı Direktif.

⁹ 2011/95 sayılı Direktif md. 2(d ve e).

¹⁰ 2009/50 sayılı Direktif md. 2(b ve c).

¹¹ Mülteciler yönünden bkz. 2003/86 sayılı Direktif md. 9-13. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. **Boeles et al**, dn. 7, s. 202-203. Uluslararası koruma yönünden bkz. ve krş. 2011/95 sayılı Direktif Dibase (16, 18, 19 ve 36), md. 2(j), 23 ve 24. Mavi kart sahipleri yönünden bkz. 2009/50 sayılı Direktif Dibase (23), md. 1(b), 2(f), 15, 18 ve 19. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. *Ibid*, s. 239. Özel rejimler ile ilgili olarak ayrıca bkz. **Steve Peers**, *EU Justice and Home Affairs Law*, 3d ed., Oxford University Press, Oxford, 2012, s. 473-478.

¹² Bu meyanda, ayrıca belirtmek gerekir ki; AB'nin ÜÜV ile ilgili, söz gelimi uzun dönem mukim kişiler ile ilgili olan gibi, mevzuatı da, aile üyeleri söz konusu olunca ABD'ye atıfla kural getirmektedir. 2003/109 sayılı Direktif Dibase (20), md. 2(e), 16. Ayrıca bkz. 2005/71 sayılı Direktif Dibase (18 ve 19), md. 9.

¹³ 2003/86 sayılı Direktif. Komisyon, ABD'nin uygulanması ile ilgili 2008 yılında bir rapor hazırlamış; 2011 yılında bir yeşil kitap yayımlamış ve 2014 yılında bir rehber oluşturmuştur. Sırasıyla bkz. Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the Application of Directive 2003/86/EC on the Right to Family

olarak, AB üyesi devletlerin ülkelerinde hukuka uygun mukim ÜÜV'nin aile birleşimi hakkını kullanımı ile ilgili koşulları belirleyen¹⁴, “asgari uyumlaştırma” nitelikli bir tasarruftur¹⁵. ABD'ye göre aile birleşimi, “aile ilişkisi, bir üye devlette hukuka uygun mukim [ÜÜV]'nin o devlete girişinden ister önce ister sonra oluşsun; aile birimini sürdürmek için o mukimin aile üyesinin o devlete girişini ve o devlette ikametini” ifade eder¹⁶. ABD, yer bakımından, Birleşik Krallık, İrlanda ve Danimarka'ya uygulanmamaktadır¹⁷. Zaman bakımındansa, ABD ile uyum sağlamak için son gün, 3 Ekim 2005 tarihi olup¹⁸; ABD, bu tarihten önce başlamış olsa bile; henüz sonuçlanmamış durumlar açısından da uygulanabilir¹⁹. ABD, AB veya AB ile üyesi devletler ve üçüncü devletler arasındaki iki ya da çok taraflı anlaşmaların,

Reunification, COM(2008) 610 final. Green Paper on the right to family reunification of third-country nationals living in the European Union (Directive 2003/86/EC), COM(2011) 735 final. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on guidance for application of Directive 2003/86/EC on the right to family reunification COM(2014) 210 final. Bundan başka, ABD ile ilgili çalışmalar için bkz. Yasir **Gökçe**, *Uluslararası Metinler, AB Düzenlemeleri ve ABAD Kararları Işığında Avrupa Birliği'nde Aile Birleşimi*, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 37-49 ve 55-87; Tuna **Ertuna Lagrand**, *Immigration Law and Policy: The EU Acquis and its Impact on the Turkish Legal Order*, Erasmus Universiteit Rotterdam, Rotterdam, 2010, s. 60-71; Helen **Oosterom-Staples**, “The Family Reunification Directive: A Tool Preserving Member State Interest or Conducive to Family Unity”, Anneliese **Baldaccini**, Elspeth **Guild** & Helen **Toner**, eds, *Whose Freedom, Security and Justice?*, Hart Publishing, Oxford, 2007, s. 451-488; Steve **Peers**, “Family Reunion”, Steve **Peers** et al, eds, *Eu Immigration and Asylum Law (Text and Commentary): Second Revised Edition: Volume 2: Eu Immigration Law*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2012, s. 247-286; Ceyda **Ümit**, *Avrupa Birliği Hukukunda Üçüncü Ülke Vatandaşları: Tüm Yönleriyle Hak ve Statüleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 304-316; Anja **Wiesbrock**, *Legal Migration to the European Union*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2010, s. 253-268.

¹⁴ 2003/86 sayılı Direktif md. 1.

¹⁵ **Boeles** et al, dn. 7, s. 182; **Oosterom-Staples**, dn. 14, s. 451.

¹⁶ 2003/86 sayılı Direktif md. 2(d).

¹⁷ 2003/86 sayılı Direktif Dibase (17) ve (18).

¹⁸ 2003/86 sayılı Direktif md. 20.

¹⁹ Krş. Case C-357/09 PPU (Court of Justice) *Said Shamilovich Kadzoev (Huchbarov)* [2009] ECR I-11189, paras 34-39. Bkz. **Peers**, dn. 12, s. 471-472.

Avrupa Sosyal Şartının²⁰ ve Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsüne Dair Avrupa Sözleşmesinin daha lehe hükümlerine hanel getirmemektedir²¹. Dahası, üye devletler, ABD'ye nazaran daha lehe hükümleri getirebilir veya muhafaza edebilir²².

ABAD, özellikle de Lizbon Antlaşması ile birlikte yargı yetkisi üstündeki sınırlamalar kalktığından beri²³, ABD ile ilgili kimi genellemeler yapmayı mümkün kılan kararlar almıştır²⁴. ABD ile ilgili ilk genel tespit uyarınca ABAD, ABD'nin temel kuralını "doğrudan etkili" addedecek gözükmemektedir²⁵.

"... [2003/86 sayılı Direktif md.] 4(1), açıkça tanımlanmış bireysel haklara karşılık oluşturan, üye devletlere yönelmiş kesin pozitif yükümlülükler vazeder; çünkü bu kural, Direktif ile belirlenen durumlarda, herhangi

²⁰ 3 Mayıs 1987 tarihinde değiştirilmiş, 18 Ekim 1961 tarihli Avrupa Sosyal Şartı. 2003/86 sayılı Direktif md. 3(4(b)).

²¹ 2003/86 sayılı Direktif md. 3(4).

²² 2003/86 sayılı Direktif md. 3(5).

²³ Benzer bir tespit için bkz. **Peers**, dn. 12, s. 473. ABAD'ın yargı yetkisi ile ilgili eski rejim için bkz. Amsterdam Antlaşması ile değişik Avrupa Topluluğu Antlaşması md. 68. Ayrıca bkz. Steve **Peers**, "The Jurisdiction of the Court of Justice Over EC Immigration and Asylum Law: Time For a Change?", Anneliese **Baldaccini**, Elspeth **Guild** & Helen **Toner**, eds, *Whose Freedom, Security and Justice?*, Hart Publishing, Oxford, 2007, s. 88-108.

²⁴ ABD'nin yorumuna ilişkin diğer kararlar için bkz. Case C-338/13 (Court of Justice) *Marjan Noorzia v Bundesministerin für Inneres* [2014], para 19; Joined cases C-356/11 and C-357/11 (Court of Justice) *O. and S. v Maahanmuuttovirasto (C-356/11) and Maahanmuuttovirasto v L. (C-357/11)* [2012], paras 68–82; Case C-256/11 (Court of Justice) *Murat Dereci and Others v Bundesministerium für Inneres* [2011] ECR I-11315, paras 44-58.

²⁵ Case C-540/03 (Court of Justice) *European Parliament v Council of the European Union* [2006] ECR I-5769, para 60. Bu dava ile ilgili karar incelemeleri için bkz. Anthony **Arnall**, "Family Reunification and Fundamental Rights", *European Law Review*, Cilt: 31, Sayı: 5, 2006, s. 611-612; Eleanor **Drywood**, "Giving with One Hand, Taking with the Other: Fundamental Rights, Children and the Family Reunification Decision", *European Law Review*, Cilt: 32, Sayı: 3, 2007, s. 396-407; Rick **Lawson**, "Family Reunification Directive - Court of Justice of the European Communities", *European Constitutional Law Review*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2007, s. 324-342.

bir takdir payı bırakılmaksızın, üye devletlerin sponsorun ailesinin belirli üyelerinin aile birleşimine izin vermesini gerektirir.”

Öyleyse, ilgili bireyler, ulusal otoriteler ve özellikle de mahkemeler önünde ABD'nin temel kuralına, yani 2003/86 sayılı Direktif md. 4(1)'e dayanarak hak arayabilecektir²⁶.

ABD ile ilgili ikinci genel tespit uyarınca ABAD, ABD'yi etkililik (*effet utile*) prensibi çerçevesinde, amaçsal yorum ile ve temel haklara uyumlu biçimde yorumlayacaktır²⁷. Örneğin *Chakroun* kararına göre²⁸:

“... aile birleşimine izin verilmesi, genel kural olduğundan; Direktif md. 7(1)(c) ile tanınan yeti, dar biçimde yorumlanmalıdır. Dahası, üye devletlere tanınan manevra payı, onlar tarafından Direktifin amacını, ki bu aile birleşimini desteklemektir, ve etkililiğini zayıflatacak biçimde kullanılmamalıdır.

Bu yönden, ... aile birleşimine ilişkin önlemler, uluslararası hukukun pek çok enstrümanında bulunan aileyi koruma ve aile hayatına saygı yükümlülüğü ile uyumlu biçimde alınmalıdır. ... Direktifin hükümleri, ... temel haklar ve özellikle de hem [Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (“AİHS”)]

²⁶ Benzer bir görüş için bkz. **Boeles** et al, dn. 7, s. 185-186; Pieter **Boeles**, “What Rights Have Migrating Third-Country Nationals?”, Jaap Willem de Zwaan & Flora A N J Goudappel, eds, *Freedom, Security and Justice in the European Union*, T.M.C. Asser Press, The Hague, 2006, s. 156; **Groenendijk**, dn. 4, s. 217. Krş. Geddes & Boswell, dn. 6, s. 105.

²⁷ Konuyla ilgili ABAD içtihat hukukuna yönelik benzer tespitler için bkz. Steve **Peers**, “Immigration and Asylum”, Catherine **Barnard** & Steve **Peers**, eds, *European Union Law*, Oxford University Press, Oxford, 2014, s. 792.

²⁸ Case C-578/08 (Court of Justice) *Rhimou Chakroun v Minister van Buitenlandse Zaken* [2010] ECR I-1839, paras 43-44. Bu karara yönelik bir inceleme için bkz. Anja **Wiesbrock**, “Court of Justice of the European Union: The Right to Family Reunification of Third-Country Nationals under EU Law; Decision of 4 March 2010, Case C-578/08, *Rhimou Chakroun v. Minister van Buitenlandse Zaken*”, *European Constitutional Law Review*, Cilt: 6, Sayı: 3, 2010, s. 462-480. Bu meyanda, *Wiesbrock*'a göre AB'deki ÜÜV'nin hakları ile ilgilenirkenki ABAD yaklaşımı, memnuniyetle karşılanmalıdır; zira bu yaklaşım, bir yandan, göçmenlerin haklarını güçlendirici iken; diğer yandan, ÜÜV'ye muamele ederkenki ulusal takdir yetkisine sınırlar getirmektedir. *Ibid*, s. 468-469.

hem de [ABTHŞ]'de bulunan aile hayatına saygı hakkının ışığında yorumlanmalıdır. ...”

O hâlde, aile birleşimi, genel kural olup; buna yönelik sınırlamalar, dar biçimde yorumlanır²⁹. Her üye devlet de, takdir payı varsa; bu payı, aile birleşimini destekleme amacını zayıflatacak biçimde kullanamaz³⁰. Aksine, Direktif hükümleri, aile birleşimini destekleyecek biçimde yorumlanır³¹. Nihayet, Direktif hükümleri, kısıtlayıcı olanlar ile üye devletlere takdir payı bırakanlar da dâhil olmak üzere, temel haklar ve bu yönden özellikle de aile hayatına saygı hakkı ışığında yorumlanır³².

ABD ile ilgili üçüncü genel tespit uyarınca ABAD'a göre ABD hükümleri, 5(5). ve 17. maddedeki çocuğun ve ailenin çıkarları göz önüne alınarak uygulanır ve yorumlanır³³. İlk hüküm uyarınca üye devletler, aile birleşimi başvurularını incelerken, küçük çocuğun en iyi çıkarını gereği gibi

²⁹ Söz gelimi *Peers*'a göre bu karar gereği aile birleşimine izin verilmesi genel kuralından her istisna ve derogasyon, Direktifin kapsamı ve aile üyesi tanımı ile ilgili olan kurallar da dâhil olmak üzere, dar biçimde yorumlanmalıdır. Öyleyse, Direktifteki aile birleşimini kısıtlayabilecek istisna, derogasyon ve koşul listeleri, etraflı kabul edilmelidir. *Peers*, dn. 12, s. 461.

³⁰ Konuyla doğrudan ilgili bir çalışma için bkz. Julien **Hardy**, “The Objective of Directive 2003/86 Is to Promote the Family Reunification of Third Country Nationals”, *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 14, Sayı: 4, 2012, s. 439-452.

³¹ *Ibid*, s. 443.

³² Nitekim ABAD, Direktif ile ilgili şöyle bir yorum getirmiştir: “... ihtiyacın ölçüsü, bireylere bağlı olarak fazlasıyla farklılık gösterebileceğinden; böyle bir izin verme, dahası, üye devletlerin referans miktarı olarak belirli bir tutara işaret edebileceğini; ancak her bir başvurucunun durumu gerçekten incelenmeksizin, altında kaldığında her aile birleşiminin reddedileceği bir asgari gelir düzeyi vazedemeyeceği şeklinde yorumlanmalıdır. ...” *Chakroun*, dn. 29, para 48. Bu da, aslında, AİHM'nin AİHS md. 8 ve bir kişiyi bir ülkeye alma kararları bakımından da aradığı her kişinin kendi koşuluna göre inceleme yapma gerekliliği ile örtüşmektedir. (Öte yandan, bu (bireysel durum incelemesi), ulusal idarelere kayda değer bir iş yükü olarak yansıyacaktır. **Hardy**, dn. 31, s. 444)

³³ **Boeles** et al, dn. 7, s. 187. Bu tespite dayanak olarak bkz. *Parliament v Council*, dn. 26, paras 66, 100, 101. Ayrıca, söz gelimi, *Groenendijk*'e göre bu hükümlerdeki etmenler, esasen, AİHM'nin AİHS md. 8 ile ilgili içtihat hukukundan alınmıştır. *Groenendijk*, dn. 4, s. 218; 219.

dikkate alınmalıdır³⁴. İkinci hüküm uyarınca da, üye devletler, söz gelimi bir aile birleşimi başvurusunu reddederken, ilgili kişinin aile ilişkisinin niteliğini ve sağlamlığını, ilgili üye devletteki ikametinin süresini ve köken devleti ile olan ailevi, kültürel ve sosyal bağlarının mevcudiyetini gereği gibi dikkate alınmalıdır³⁵. İşte üye devletler, ABD'yi uygularken ve yorumlarken, bu iki maddeyi göz önüne alacak olup; bu da, aile birleşimi ile ilgili otomatik kararlardan ziyade, bireyselleştirilmiş karar gerekliliğine işaret etmektedir³⁶. Nitekim ABAD'a göre de yetkili ulusal otoriteler, ABD'yi uygular ve aile birleşimi başvurularını incelerken, “alakalı çocuğun çıkarlarını özellikle dikkate alarak, mevcut tüm çıkarların dengeli ve makul bir değerlendirilmesini yapmalıdır”³⁷.

ABAD'ın ABD ile ilgili yukarıdaki genel tespitleri ışığında, ABD, aile birleşimi hakkını belirli kişilere belirli koşullar altında tanımıştır. Öncelikle, bir üye devlette hukuka uygun mukim bir ÜÜV, yani “sponsor” olmalı³⁸ ve bu sponsor, o üye devletin çıkardığı en az bir yıl geçerliliği bulunan bir ikamet iznine sahip olup; daimi ikamet hakkı elde etmekte de makul beklenti içinde olmalıdır³⁹. Bundan başka, bir üye devlet, isterse, aile üyeleri ona katılmadan evvel, sponsorun ülkesinde hukuka uygun olarak azami iki yıldır kalıyor olması koşulunu getirebilir⁴⁰.

³⁴ 2003/86 sayılı Direktif md. 5(5).

³⁵ 2003/86 sayılı Direktif md. 17.

³⁶ Bu doğrultudaki bir görüş için bkz. **Boeles** et al, dn. 7, s. 186.

³⁷ *Maahanmuuttovirasto*, dn. 25, para 81.

³⁸ 2003/86 sayılı Direktif md. 2/c. Çifte vatandaşlık hâli ile ilgili olarak ayrıca bkz. Groenendijk, dn. 4, s. 227-230.

³⁹ 2003/86 sayılı Direktif md. 3(1). Bu koşul ile kimlerin dışlanmış olabileceği ile ilgili olarak bkz. **Boeles** et al, dn. 7, s. 187.

⁴⁰ 2003/86 sayılı Direktif md. 8/1. Ayrıca bkz. *Parliament v Council*, dn. 26, para 103. Bundan başka, derogasyon olarak, bir üye devletin bu Direktifin kabul tarihinde yürürlükte olan ve aile birleşimine ilişkin mevzuatı, o devletin kabul kapasitesini dikkate alıyorsa; o devlet, aile birleşimi başvurusu ile ilgili aile üyesine ikamet izni çıkarılması arasında üç yıldan çok olmamak üzere bir bekleme dönemi öngörebilir. 2003/86 sayılı Direktif md. 8/2.

Peki, hangi aile üyeleri, aile birleşimi gerçekleştirebilir? Bu noktadaki ilk ayırım, belirli koşullar sağlandığında⁴¹ aile birleşimi tanınacak olanlar ile tanınabilecek olanlar arasındadır. Buna göre, üye devletler; sponsorun eşi⁴², sponsor ve eşinin (kimi kez evlat edinilenler dâhil) küçük çocuğu ve velayeti yalnızca sponsorda veya sponsorun eşinde olup⁴³, ona bağımlı olan (evlat edinilen dâhil) küçük çocuđu⁴⁴ söz konusu olunca, belirli koşulları sağladıkça, bu kişilere ülkeye giriş ve orada kalış hakkı vermelidir⁴⁵. Buna karşın, bir üye devlet, isterse; köken devletinde uygun aile desteğinden yararlanmayan ve sponsora veya eşine bağımlı olan, sponsorun veya eşinin doğrudan üst soyundaki ilk derece akrabaları, sponsorun veya eşinin sağlık durumu nedeniyle nesnel olarak kendi ihtiyaçlarını gideremeyen ergin evli olmayan çocuğu (“bağımlı ergin çocuğu”) ve sponsorun evli olmasa da, istikrarlı uzun dönem ilişki kurduğu partneri veya sponsorun kayıtlı partneri⁴⁶ ile bu kişilerin evli olmayan (evlat edinilen dâhil) küçük çocuğu ile bağımlı ergin

⁴¹ Vurgulamak gerekir ki; üye devletler, Direktif ile öngörülmeven ek gereklilikler uygulamaz. **Boeles** et al, dn. 7, s. 193.

⁴² Bu meyanda, üye devletler, daha iyi entegrasyonu sağlamak ve zorla evlilikleri önlemek adına, eşin sponsora katılabilmesi öncesi, sponsorun ve eşinin azami 21 olmak üzere asgari bir yaşta olmasını arayabilir. 2003/86 sayılı Direktif md. 4(5). Bundan başka, poligam evlilikler ile ilgili olarak bkz. 2003/86 sayılı Direktif md. 4(4).

⁴³ Ortak velayet söz konusuysa bkz. 2003/86 sayılı Direktif md. 4(1 (c) ve (d)).

⁴⁴ Bu cümledeki “küçük çocuk” ifadeleri, ilgili üye devletçe belirlenen erginlik yaşının altında kalan ve evli olmayanları ifade eder. 2003/86 sayılı Direktif md. 4(1).

⁴⁵ Derogasyon olarak, bir çocuk, 12 yaşının üstündeysen ve ailesinin diğer üyelerinden bağımsız olarak geliyorsa; ilgili üye devlet, ABD uyarınca ülkeye giriş ve kalış izni vermeden evvel, bu kişinin bu Direktifin uygulanma tarihinde mevcut bulunan mevzuatının öngördüğü entegrasyon koşulunu karşılayıp karşılamadığını doğrulayabilir. 2003/86 sayılı Direktif md. 4(1). Ayrıca bkz. *Parliament v Council*, dn. 26, paras 52–76. Yine, derogasyon olarak, üye devletler, Direktifin uygulanma tarihinde mevcut bulunan mevzuatı öngörüyorsa; küçük çocuğun aile birleşimi ile ilgili başvurusunun 15 yaşından önce gerçekleştirilmesini isteyebilir. Eğer başvuru, 15 yaşından sonra yapılmışsa; bu derogasyonu uygulamaya karar veren üye devlet, bu çocuğun ülkeye girişine ve ülkede kalışına aile birleşiminden başka bir sebeple izin verir. 2003/86 sayılı Direktif md. 4(6). Ayrıca bkz. *Ibid*, paras 84–90.

⁴⁶ Bir üye devlet, aile birleşimi yönünden kayıtlı partnere eş ile eşit muamele etmeye karar verebilir. 2003/86 sayılı Direktif md. 4(3).

çocuğu söz konusu olunca⁴⁷, belirli koşulları sağladıkça, bu kişilere ülkeye giriş ve orada kalış hakkı verebilir⁴⁸.

Aile birleşimi, ifade edildiği üzere, yalnızca belirli koşullar sağlandığında söz konusu olabilir⁴⁹. Birincisi, bir üye devlet, aile üyesinin ülkeye girişi ve ülkede kalışı başvurusunu kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı sebepleriyle geri çevirebilir⁵⁰. İkincisi, ilgili üye devlet, aile birleşimi başvurusu ile birlikte sponsorun uygun konuta, hastalık sigortasına, istikrarlı ve düzenli mali kaynaklara sahip olmasını arayabilir⁵¹. Üçüncüsü, bir üye devlet, ulusal hukukuna uygun olarak, bir ÜÜV'nin entegrasyon önlemlerine uyumunu arayabilir⁵². Dördüncüsü, bir üye devlet, sponsor ve aile üyesi gerçek bir evlilik veya ailevi ilişki içinde yaşamıyorsa; sponsor veya evli olmadığı partnerinin bir başkası ile evli veya istikrarlı uzun dönem ilişki içinde olduğu ortaya çıkarsa; yanlış veya yanıltıcı bilgi veya belge veya diğer hileli ya da hukuka aykırı araçların kullanıldığı gösterilirse; evlilik, partnerlik veya evlat edinme salt ilgili kişinin bir üye devlete girişi ve orada kalışı sağlansın diye yapılmışsa; aile birleşimi amacıyla ülkeye giriş ve ülkede kalış başvurusunu geri çevirebilir⁵³. Bir üye devlet, hile veya sahte evlilik, partnerlik ya da evlat edinmeden şüphelenmek için sebep varsa; spesifik denetimde ve teftişte bulunabilir⁵⁴.

Aile birleşimi, kimi usuli yönleriyle de belirlenmiştir. Her üye devlet, aile birleşimi başvurusunu sponsorun mu; yoksa aile üyesinin mi yapacağı

⁴⁷ Evli olmayan çiftler ve çocuklar ile ilgili olarak ayrıca bkz. **Boeles** et al, dn. 7, s. 192.

⁴⁸ 2003/86 sayılı Direktif md. 4(2 ve 3). Eşcinsel evlilikler ile ilgili olarak bkz. *Ibid*, s. 191-192.

⁴⁹ Bu meyanda, ABD'nin izin vermediği türdeki ulusal önlemler ile ilgili örnekler için bkz. **Groenendijk**, dn. 4, s. 221-225.

⁵⁰ 2003/86 sayılı Direktif md. 6(1). Bir üye devlet, aynı sebeplerle, bir aile üyesinin ikamet iznini geri alabilir veya uzatmayı reddedebilir. 2003/86 sayılı Direktif md. 6(2). Bu meyanda, hastalık veya özürülük hâli ile ilgili olarak bkz. 2003/86 sayılı Direktif md. 6(3). Konu ile ilgili olarak ayrıca bkz. **Boeles** et al, dn. 7, s. 193-194.

⁵¹ 2003/86 sayılı Direktif md. 7(1). Konu ile ilgili olarak ayrıca bkz. *Ibid*, s. 194-195.

⁵² 2003/86 sayılı Direktif md. 7(2). Krş. *Parliament v Council*, dn. 26, para 66. Konu ile ilgili olarak ayrıca bkz. **Boeles** et al, dn. 7, s. 195-197.

⁵³ 2003/86 sayılı Direktif md. 16(1, 2 ve 3).

⁵⁴ 2003/86 sayılı Direktif md. 16(4).

ile ilgili bir karar alır⁵⁵. Her başvuru da, aile ilişkisine ve Direktifteki koşullara ilişkin belgeli deliller ve aile üyesinin seyahat belgelerinin onaylı örnekleri ile desteklenir⁵⁶. Başvuru, kural olarak, aile üyesi sponsorun ikamet ettiği üye devletin ülkesi dışında iken yapılır ve incelenir⁵⁷. İlgili üye devlet, kural olarak başvurunun yapıldığı tarihten itibaren dokuz ayı geçmemek üzere ve en kısa zamanda başvuru yapan kişiye yazılı bildirim ile kararını iletir⁵⁸. Aile birleşimi kabul edilirse; ilgili üye devlet, aile üyesinin ülkeye girişi ve ikameti için izin verir⁵⁹. Aile birleşimi reddedilirse; aile üyesi, ilgili üye devlette hukuki itiraza başvurma hakkını kullanabilir⁶⁰.

İşte AB'deki Türk vatandaşları, buraya kadar anlatılanlar arka planında, tıpkı diğer ÜÜV gibi, AB'nin ÜÜV ile ilgili mevzuatı çerçevesinde aile birleşimine hak kazanabilir. Bununla birlikte, AB'deki Türk vatandaşları, diğer ÜÜV'den ayrı biçimde, AB ile Türkiye ortaklık hukuku çerçevesinde de aile birleşiminden yararlanabilir.

II. AVRUPA BİRLİĞİ İLE TÜRKİYE ORTAKLIK HUKUKU ÇERÇEVESİNDE AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ TÜRK VATANDAŞLARI VE AİLE BİRLEŞİMİ

AB ile Türkiye ortaklık hukuku, herhangi bir aile birleşimi hakkı ihtiva etmemekle birlikte⁶¹; ABAD'ın *Doğan* kararından bu yana açıktır ki; AB ve

⁵⁵ 2003/86 sayılı Direktif md. 5(1).

⁵⁶ 2003/86 sayılı Direktif md. 5(2).

⁵⁷ 2003/86 sayılı Direktif md. 5(3).

⁵⁸ 2003/86 sayılı Direktif md. 5(4).

⁵⁹ 2003/86 sayılı Direktif md. 13(1, 2 ve 3). Aile üyesi, belirli koşullar altında otonom ikamet izni elde edebilir. 2003/86 sayılı Direktif md. 15(1, 2, 3 ve 4). Aile üyesi, duruma göre, söz gelimi eğitime veya istihdama veya serbest çalışma etkinliğine erişim gibi kimi haklardan yararlanabilir. 2003/86 sayılı Direktif md. 14(1, 2 ve 3). Bu yönden ayrıca bkz. 2011/98 sayılı Direktif Dibase (20), md. 12.

⁶⁰ 2003/86 sayılı Direktif md. 18. Ayrıca bkz. ABTHŞ md. 47.

⁶¹ Buna yönelik tespitler için bkz. Gavin **Barrett**, "Family matters: European Community law and third-country family members", *Common Market Law Review*, Cilt: 40, Sayı: 2, 2003, s. 416, 417-418; İlke **Göçmen**, "Starting to shine, but how brightly? Standstill Provisions in Association Law between Turkey and the Community", *Croatian Yearbook of European Law and Policy*, Cilt: 5, 2009, s. 185; Steve **Peers**, "Family Reunion and Community Law", Neil Walker, ed, *Europe's Area of Freedom, Security*

üyeleri devletler, AB'deki bir kısım Türk vatandaşı söz konusu olunca, *standstill* hükümleri gereği aile birleşimine yönelik mevcut durumu kötüleştirilmeme yükümlülüğü altındadır⁶². Bu *standstill* hükümlerinden ilki, yerleşme ve hizmet sunumu serbestisi ile ilgili KP md. 41(1) iken⁶³; ikincisi, işçilerin dolaşım serbestisi ile ilgili 2/76 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ("2/76 OKK") md. 7⁶⁴ ve/veya 1/80 OKK md. 13'tür⁶⁵. Burada, bu *standstill* hükümleri, aile birleşimi özelinde sırasıyla doğrudan etkili" olmaları, kişi ve konu bakımından kapsamaları ve nasıl bir etki doğurdukları yönüyle izah edilecektir.

KP md. 41(1)'deki *standstill* hükmü, bu yönden ilk sırada incelenebilir; zira ABAD'ın AB ile Türkiye ortaklık hukuku ve aile birleşimi ile ilgili Doğan kararı, bu madde üzerinden alınmıştır. KP md. 41(1) uyarınca:

"Âkit taraflar, aralarında, yerleşme serbestisi ve hizmet sunumu serbestisine yeni kısıtlamalar koymaktan sakınır."

ABAD'a göre, KP md. 41(1), "doğrudan etkili"dir; başka bir ifadeyle de, "bir ulusal mahkemece uygulanmak adına yeterince işlevsel kesin ve koşulsuz bir ilke getirir" ve böylece "bireylerin hukuki pozisyonlarını yönlendirmeye elverişlidir"⁶⁶. Bu açıdan, "bu maddenin uygulandığı bireyler, üye devletlerin mahkemeleri önünde bu maddeye dayanma hakkına sahiptir"⁶⁷.

and Justice, Oxford University Press, New York, 2004, s. 175; Nicola **Rogers** & Rick **Scannel**, *Free Movement of Persons in the Enlarged European Union*, Sweet & Maxwell, London, 2005, s. 372; **Ümit**, dn. 14, s. 334. Krş. 1/80 OKK md. 7. Bu maddeyle ilgili olarak bkz. Hacı **Can** & Çınar **Özen**, *Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklık Hukuku*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005, s. 242-251.

⁶² Bu yönden, hatırlatılmalıdır ki; *standstill* hükmü, usuli-benzeri bir kural olup; herhangi bir maddi hak içermemektedir. Case C-16/05 (Court of Justice) *The Queen, Veli Tum and Mehmet Dari v Secretary of State for the Home Department* [2007] ECR I-7415, para 55.

⁶³ KP, 23 Kasım 1970 imza ve 1 Ocak 1973 yürürlük tarihidir. 23 Kasım 1970 tarihli ve 13675 sayılı Resmi Gazete. KP md. 62.

⁶⁴ 2/76 OKK, 20 Aralık 1976 kabul ve yürürlük tarihidir. 2/76 OKK md. 13.

⁶⁵ 1/80 OKK, 19 Eylül 1980 kabul ve 1 Aralık 1980 yürürlük tarihidir. 1/80 OKK md. 16.

⁶⁶ Case C-37/98 (Court of Justice) *The Queen v Secretary of State for the Home Department, ex parte Abdulnasir Savas* [2000] ECR I-2927, para 54.

⁶⁷ *Ibid.*

Peki, kim, KP md. 41(1)'e dayanabilir? Bunun için, ilgili kişi, Türk vatandaşı olmalı⁶⁸ ve ana hatlarıyla şu iki kategoriden birisine dâhil olmalıdır. Birincisi, bir Türk vatandaşı, yerleşme serbestisinden yararlanıyorsa; KP md. 41(1)'i kullanabilir. Bunun için, o kişi, AB üyesi bir devlette istikrarlı ve devamlı biçimde “serbest çalışan” birisi olmalıdır. Hizmet sunan kişi; ilgili etkinliğin, çalışma koşullarının ve ücretlendirmenin seçilmesi yönünden her türlü itaat ilişkisinin dışında; sadece kendi sorumluluğunda ve kendisine doğrudan ve tam olarak ödenen bir ücret karşılığında çalışıyorsa⁶⁹ ve “etkili ve hakiki” bir iş ile uğraşıyorsa⁷⁰; “serbest çalışan” olarak nitelendirilir. Örneğin, *Doğan* davasında Bay Doğan, Türk vatandaşı olup; Almanya'da çoğunluk hissesine sahip olduğu bir limited şirketin müdürü olarak gelirini serbest meslek faaliyetinden elde ettiği için yerleşme serbestisinin kişi bakımından kapsamı içinde sayılmıştır⁷¹. Başka bir ifadeyle, Bay Doğan, “serbest çalışan” olarak, KP md. 41(1)'i ileri sürebilmiştir. İkincisi, bir Türk vatandaşı, hizmet sunumu serbestisinden yararlanıyorsa; KP md. 41(1)'i kullanabilir⁷². Bunun için, o kişi, AB üyesi bir devlette geçicilik temelinde “serbest çalışan” birisi⁷³ veya hizmet sunan gerçek ya da tüzel kişinin işgücü olmalıdır⁷⁴.

⁶⁸ KP md. 41(1), kural olarak, “Türk vatandaşı” kişilerce kullanılabilir. Örnek olarak bkz. *Ibid*, para 69.

⁶⁹ Krş. Case C-268/99 (Court of Justice) *Aldona Malgorzata Jany and Others v Staatssecretaris van Justitie* [2011] ECR I-8615, para 71.

⁷⁰ Krş. *Ibid*, para 33. Serbest çalışan kişi, endüstriyel ve ticari karakterli etkinlikler ile bir üye devletteki esnaf ve mesleklere dair etkinlikleri yürütebilir. Case C-257/99 (Court of Justice) *The Queen v Secretary of State for the Home Department, ex parte Julius Barkoci and Marcel Malik* [2011] ECR I-6557, para 50.

⁷¹ *Doğan*, dn. 3, para 31.

⁷² Türk vatandaşı hizmet alıcıları ise, KP md. 41(1)'i ileri sürememektedir. Case C-221/11 (Court of Justice) *Leyla Ecem Demirkan v Bundesrepublik Deutschland* [2013], para 63.

⁷³ Bu meyanda, bir etkinliğin geçici niteliği, “sadece hizmet sunulmasının müddeti değil; aynı zamanda düzenliliği, dönemselliği veya devamlılığı ışığında belirlenir”. Case C-55/94 (Court of Justice) *Reinhard Gebhard v Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano* [1995] ECR I-4165, paras 25-27.

⁷⁴ Joined cases C-317/01 and C-369/01 (Court of Justice) *Eran Abatay and Others (C-317/01) and Nadi Sahin (C-369/01) v Bundesanstalt für Arbeit* [2003] ECR I-12301, para 106.

KP md. 41(1)'e dayanabilecek kişiler, bunu ancak bu maddenin konu bakımından kapsamı içinde kalan bir etkinlik için yapabilecek olup; aile birleşimi de, *Doğan* kararının gösterdiği üzere, böyle bir etkinliktir⁷⁵. ABAD, *Doğan* kararında özünde üç argümandan hareketle bu sonuca varmıştır. *Standstill* klozu, diğerlerinin yanında, “ilgili etkinlik, ekonomik bir etkinliğin kullanımının tamamlayıcısı olduğunda”⁷⁶ uygulama alanı bulabilir. İşte aile birleşimi, söz gelimi Türk işçileri yönünden, buldukları üye devlette “hem kalışlarının kalitesinin iyileştirilmesine hem de entegrasyonlarına katkı yapar”⁷⁷. Nitekim yerleşme serbestisi yönünden de, “bir Türk vatandaşının bir üye devlette istikrarlı bir ekonomik etkinlik yürütmek için oraya yerleşme kararı, o üye devletin düzenlemeleri aile birleşimini zor veya imkânsız hâle getiriyorsa; negatif biçimde etkilenebilir”⁷⁸. Bu yönden, o kişi, “duruma göre, kendini ilgili üye devletteki etkinliği ile Türkiye’deki aile hayatı arasında bir seçim yapmak ile karşı karşıya bulabilir”⁷⁹. Sonuç olarak, KP md. 41(1), aile birleşimi yönünden kullanılabilir.

Peki, KP md. 41(1), kişi ve konu bakımından kapsamı içindeki bir olay söz konusu olduğunda, o olaya nasıl etki etmektedir? Genel olarak, KP md. 41(1)'deki *standstill* hükmü, “üye devletlerin ülkelerindeki bir Türk vatandaşının ... yerleşimini ilgili üye devlette [KP]'nin yürürlüğe girdiği tarihte uygulanana nazaran daha sıkı koşullara tâbi tutma amacı veya etkisine sahip her türlü yeni önlemi kabul etmesinin önüne geçer”⁸⁰. Özel olarak, ABAD, bu yönden, hep aynı silsileyi takip etmemekle birlikte; özünde, üç aşamalı bir test izlemektedir⁸¹. İlk olarak, ortada yerleşme veya hizmet sunma serbestisine yönelik bir “kısıtlama”nın olup olmadığı ele alınır. Ulusal önlem veya

⁷⁵ Aile birleşiminin KP md. 41(1)'in konu bakımından kapsamı içinde kaldığına yönelik *Doğan* kararı öncesi tespitler için bkz. **Göçmen**, dn. 62, s. 185; **Rogers & Scannel**, dn. 62, s. 372.

⁷⁶ *Doğan*, dn. 3, para 28.

⁷⁷ *Ibid.*, s. 34. ABAD, bu etki için bir başka kararına gönderme yapmaktadır. Case C-451/11 (Court of Justice) *Nathaya Dülger v Wetteraukreis* [2012], para 42.

⁷⁸ *Doğan*, dn. 3, para 35.

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ *Savas*, dn. 67, para 69; *Abatay and Sahin*, dn. 75, para 66. Bu cümledeki, “yerleşimini” deyişi yerine “hizmet sunumunu” ifadesi de yerleştirilebilir.

⁸¹ Şekil 1: KP md. 41 --- *Standstill* Testi, s. 90.

Örnek olarak bkz. *Abatay and Sahin*, dn. 75, para 110. ve *Doğan*, dn. 3, para 37.

AB önlemi, serbest dolaşımı yasaklamaya ya da engellemeye elverişli ise veya serbest dolaşıma yönelik bir engel veya kısıtlama oluşturuyorsa; ortada bir “kısıtlama” var denilebilir⁸². İkinci olarak, bu kısıtlamanın “yeni” olup olmadığı incelenir. Bir önlem, ilgili AB üyesi devlet yönünden KP yürürlüğe girdiği zamandaki uygulamaya⁸³ veya girdikten sonraki daha lehteki bir uygulamaya⁸⁴ nazaran “yeni” kısıtlama oluşturabilir. Üçüncü olarak, ortada “yeni kısıtlama” varsa bile; bu kez de, bunun “haklı gösterilebilir”, yani meşru bir amacın varlığına dayalı olarak orantılı bir önlem olup olmadığı irdelenir⁸⁵. *Standstill* hükmü, nihai olarak, ortada haklı gösterilemeyen yeni kısıtlama olduğu vakit, o olay yönünden, (varsa) önceki önlem ne ise; onun uygulanmasını gerektirir⁸⁶.

KP md. 41(1)'deki *standstill* hükmünün nasıl bir etki doğurduğu yönünden *Doğan* kararı örnek gösterilebilir. Burada⁸⁷, Bayan Doğan (“D”), Türkiye’de mukim bir Türk vatandaşıdır. Bayan D’nin eşi Bay D de, o an için Almanya’da süresiz ikamet iznine sahip ve çoğunluk hissesini elinde tuttuğu bir limited şirketin müdürü bir Türk vatandaşıdır. Bayan D, aile birleşimi yoluyla Bay D’nin yanına, Almanya’ya yerleşmek istemektedir. Alman hukuku, bunun için, kural olarak, “eş Alman dilinde en azından temel seviyede iletişim kurabiliyor” olmalı şartını da aramaktadır. Bayan D, Alman büyükelçiliğine başvurarak, aile birleşimi amacıyla vize talep etmiş ve

⁸² Örnek olarak bkz. *Abatay and Sahin*, dn. 75, paras 110-111, 113-115; *Tum and Dari*, dn. 63, para 47; Case C-228/06 (Court of Justice) *Mehmet Soysal and Ibrahim Savatli v Bundesrepublik Deutschland* [2009] ECR I-1031, paras 55-57. Krş. *Gebhard*, dn. 74, para 37; Case C-76/90 (Court of Justice) *Manfred Säger v Dennemeyer & Co. Ltd.* [1991] ECR I-4221, para 12; Case C-242/06 (Court of Justice) *Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie v T. Sahin* [2009] ECR I-8465, para 63.

⁸³ KP, AB üyesi ilk dokuz devlet (Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, İngiltere, İrlanda ve Danimarka) yönünden, 1 Ocak 1973’te yürürlüğe girmiştir. AB üyesi diğer devletler ile ilgili olarak, o devletin AB’ye katılım tarihi esas alınır. Bkz. *Dereci*, dn. 25, para 84.

⁸⁴ Joined cases C-300/09 and C-301/09 (Court of Justice) *Staatssecretaris van Justitie v F. Toprak (C-300/09) and I. Oğuz (C-301/09)* [2010] ECR I-12845, para 62. ve *Dereci*, dn. 25, para 98.

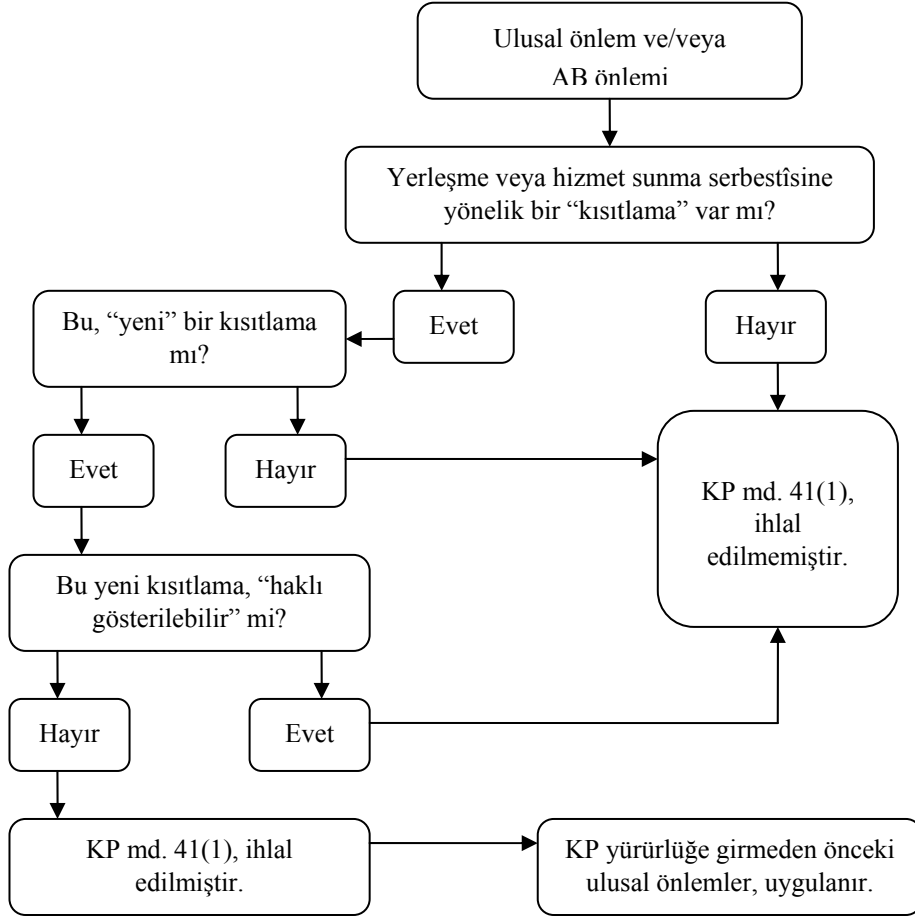
⁸⁵ *Doğan*, dn. 3, para 37.

⁸⁶ Buna yönelik tespit için bkz. *Dereci*, dn. 25, para 89.

⁸⁷ *Doğan*, dn. 3, paras 15, 17-24.

“yeterli” (62/100) sayıldığı dil testi sonucunu da sunmuştur. Büyükelçiliğe göre ise, Bayan D, okuma-yazma bilmemekte olup; çoktan seçmeli soruları rastgele cevaplamıştır. Büyükelçilik, yeterli Almanca bilgisine ilişkin kanıtın yokluğunda, bu başvuruyu ve takip eden başvuru ve itirazı reddetmiştir. Bayan D, uyuşmazlığı Berlin İdare Mahkemesi önüne taşımış; bu mahkeme de, ABAD’a ön karar başvurusu yapmıştır.

Şekil 1: KP md. 41 --- *Standstill* Testi

ABAD, *Doğan* kararında somut olayı KP md. 41(1)'in kişi ve konu bakımından kapsamı içinde bulunca, bu kez de, geliştirdiği *standstill* testini tatbik ederek, bu maddenin somut olay açasından öngördüğü sonucu belirlemiştir. ABAD'a göre ulusal önlem, KP'nin yürürlüğe girme anına göre "aile birleşimini daha çok zorlaştırıyorsa"; ilgili "Türk vatandaşının yerleşme serbestisini kullanımına yönelik [KP md. 41(1)] anlamında "yeni kısıtlama" oluşturur"⁸⁸. Somut olaydaki önlem, yani asgari Almanca bilgisi gerekliliği, Almanya bakımından KP'nin yürürlüğe girme anı, yani 1 Ocak 1973'te yoktur; dolayısıyla, bu önlem, aile birleşimini daha çok zorlaştırdığından "yeni kısıtlama" sayılır. Yine de, böyle bir kısıtlama, "kamu yararına ilişkin ağır basan bir sebep ile haklı gösterilemediği; güttüğu meşru amaca erişmek için uygun olmadığı veya ona erişmek için gerekli olanın ötesine geçtiği müddetçe yasaklanmıştır"⁸⁹. Öyleyse, yeni kısıtlama oluşturan önlem, kural olarak, yasaktır; ancak meşru bir amaçla ve orantılılık ilkesine uygun olmak kaydıyla haklı gösterilerek, yasak olmaktan çıkıp, uygulanabilirliğini koruyabilir. Nitekim Almanya'ya göre, asgari Almanca bilgisi gerekliliği, zorla evliliklerin önlenmesi ve entegrasyonun arttırılması amaçlarıyla getirilmiştir. ABAD'a göre de, bu amaçlar, meşru amaç sayılıydı bile; bu kez de, ilgili gereklilik, "her bir olayın spesifik koşulları dikkate alınmaksızın, otomatik olarak aile birleşimi başvurusunun geri çevrilmesine yol açtığından, güdülen amaca erişmek için gerekli olanın ötesine geçmektedir"⁹⁰. O hâlde, ulusal önlem, haklı gösterilememektedir. Öyleyse, KP md. 41(1), asgari Almanca bilgisi gerekliliği vazedenden ulusal hukuk önleminin önüne geçer⁹¹.

KP md. 41(1)'deki *standstill* hükmü, böylelikle incelendikten sonra, 2/76 OKK md. 7 ile 1/80 OKK md. 13'teki *standstill* hükmünün ele alınmasına geçilebilir. 2/76 OKK md. 7 uyarınca:

"Topluluk üyesi devletler ve Türkiye, kendi topraklarında yasal olarak ikamet eden ve istihdam edilen işçilere uygulanan işe girme şartlarına yeni kısıtlamalar getiremez."

⁸⁸ *Ibid*, para 36.

⁸⁹ *Ibid*, para 37.

⁹⁰ *Ibid*, para 38.

⁹¹ *Ibid*, para 39.

1/80 OKK md. 13 uyarınca da:

“Topluluk üyesi devletler ve Türkiye, kendi topraklarında yasal olarak ikamet eden ve istihdam edilen işçilere ve aile bireylerine uygulanan iş girme şartlarına yeni kısıtlamalar getiremez.”

2/76 OKK ile 1/80 OKK arasındaki ilişki öncelikle netleştirilmelidir. Buna göre, 2/76 OKK, 1 Aralık 1980’e kadar devam etmişken; 1/80 OKK, bu tarihten itibaren yürürlüğe girmiştir⁹². Bu yönden, ABAD’a göre 1/80 OKK, 2/76 OKK’nın kendindekilere nazaran daha az lehe olan hükümlerinin yerine geçmiştir⁹³. Dolayısıyla, 2/76 OKK md. 7, 1/80 OKK md. 13’ten daha lehe oldukça, 7. madde esas alınmalı; yok eğer tam tersi ise; bu kez de, 13. madde dayanak oluşturmalıdır. Kanımca, aile birleşimi söz konusu olunca, 2/76 OKK md. 7, 1/80 OKK md. 13’e göre daha lehedir. Bir kere, ABAD, *Doğan* kararında aile birleşimi ile ilgili “ulusal hükmün [KP md.] 41(1)’deki *standstill* klozu ile uyumlu olup olmadığı, Bay Dogan’ın yerleşme serbestisini kullanımı ışığında analiz edilmelidir” demiştir⁹⁴. Öyleyse, Türk işçileri ile ilgili *standstill* hükümleri de, aile birleşimi yönünden, AB’deki Türk vatandaşının işçilerin dolaşım serbestisini kullanımı ışığında analiz edilmelidir. Bu meyanda, görülebileceği gibi, 2/76 OKK md. 7 ile 1/80 OKK md. 13, sonraki maddede fazladan yer alan “...ve aile bireylerine...” ifadesi dışında, Türk işçileri ile ilgili olarak aynı lâfza sahiptir. O hâlde, 2/76 OKK md. 7, bir *standstill* hükmü olarak, 20 Aralık 1976 yürürlük tarihi ile 1/80 OKK md. 13’e nazaran daha lehe bulunmaktadır. Bununla beraber, her iki madde de, burada bir arada ele alınacaktır; çünkü bir yandan, bu iki madde, “...ve aile bireylerine...” ifadesi dışında aynı lâfza sahip olup; bu nedenle bir arada ele alınabilir niteliktedir⁹⁵; diğer yandan, ABAD, henüz bu iki madde arasındaki bu ilişkiyi aile birleşimi özelinde aydınlatmamıştır.

Bu ön tespiti takiben, Türk işçileri ile ilgili *standstill* hükümlerinin doğrudan etkili oluşu ve yerleşme ve hizmet sunma serbestisine ilişkin *standstill* hükmü ile ilişkisi ortaya konabilir. İlk olarak, ABAD’a göre, gerek 2/76

⁹² 2/76 OKK md. 1, 11 ve 1/80 OKK Dibace ve md. 16.

⁹³ Case C-434/93 (Court of Justice) *Ahmet Bozkurt v Staatssecretaris van Justitie* [1995] ECR I-1475, para 14.

⁹⁴ *Doğan*, dn. 3, para 32.

⁹⁵ Bunun benzeri bir tespit için bkz. *Sevince*, dn. 95, para 18 ve 26; *Savas*, dn. 67, para 49.

OKK md. 7 gerek 1/80 OKK md. 13, “doğrudan etkili”dir⁹⁶. Öyleyse, bireyler, bu maddelerden birinin kapsamı içinde kaldıkça, üye devletlerin mahkemeleri önünde ilgili maddeye dayanabilir⁹⁷. İkinci olarak da, ABAD’a göre, KP md. 41(1) ile 1/80 OKK md. 13, *standstill* hükümleri olarak, aynı türe, hedefe ve anlama sahip olup⁹⁸; iki madde arasındaki bu paralellik, 2/76 OKK md. 7 ile 1/80 OKK md. 13 hemen hemen aynı lâfza sahip olduğundan, 2/76 OKK md. 7’ye de genişletilebilir.

Peki, aile birleşimi özelinde, kim, 2/76 OKK md. 7 ve/veya 1/80 OKK md. 13’ü ileri sürebilir? Bunun için, ilgili kişi, Türk vatandaşı olup⁹⁹; işçilerin dolaşım serbestisinden yararlanıyor olmalıdır. Bunun için, o kişi, etkili ve hakiki bir etkinlik sürdürmeli ve bir başka kişi için ve o kişinin yönetimi altında, belirli bir süre ve bir ücret karşılığında hizmet sunuyor olmalıdır¹⁰⁰.

2/76 OKK md. 7 ve/veya 1/80 OKK md. 13’ü ileri sürebilecek kişiler, bunu ancak bu maddenin konu bakımından kapsamı içinde kalan bir etkinlik için yapabilecek olup; aile birleşimi de, böyle bir etkinlik sayılmalıdır¹⁰¹. ABAD, aslında, 1986 tarihli *Demirel* kararında, o an için, aile birleşimi ile ilgili herhangi bir OKK’nın yokluğunda, örtülü ifade edilmekle birlikte, 1/80 OKK md. 13’ün aile birleşimine yönelik yeni kısıtlamalar getirilmesini yasaklamadığını belirtmiştir¹⁰². Buna karşın, 1986 yılındaki bu tespit; *Dülger*

⁹⁶ Case C-192/89 (Court of Justice) *Sevince v Staatssecretaris van Justitie* [1990] ECR I-3461, para 26.

⁹⁷ Krş. *Savas*, dn. 67, para 54.

⁹⁸ Sırasıyla bkz. *Sahin*, dn. 83, para 65; *Toprak and Oguz*, dn. 85, para 54; *Dereci*, dn. 25, para 81. Bu meyanda, ABAD, bir süredir bir *standstill* hükmüne dair kararında, diğer *standstill* hükmüne ilişkin önceki kararlarına dayanmaktadır. Örnek olarak bkz. Case C-92/07 (Court of Justice) *European Commission v Kingdom of the Netherlands* [2010] ECR I-3683, paras 44-50. Krş. Can & Özen, dn. 62, s. 253.

⁹⁹ *Abatay and Sahin*, dn. 75, para 117.

¹⁰⁰ Case C-1/97 (Court of Justice) *Mehmet Birden v Stadtgemeinde Bremen* [1998] ECR I-7747, para 25.

¹⁰¹ Krş. *Peers*, dn. 62, s. 172-173; 177.

¹⁰² Case 12/86 (Court of Justice) *Meryem Demirel v Stadt Schwäbisch Gmünd* [1987] ECR-3719, para 22. Benzer bir tespit için bkz. Rolf *Guttman*, “Rights of Turkish Citizens in EU Countries”, Koç Üniversitesi, ed, *Turkey-EC Association Law: Developments since Ankara Agreement 1963*, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 106; Sahir *Özdemir*, “Türkiye - AB Ortaklık Hukukunda Yeni Kısıtlama Getirme Yasağı: Üç Tespit”, *Prof Dr Ahmet Gökdere’ye Armağan*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011, s. 598, dn. 21.

(2012)¹⁰³, *Demir* (2013)¹⁰⁴ ve özellikle de *Doğan* (2014)¹⁰⁵ kararının ardından artık geçerliliğini yitirmiş sayılmalıdır¹⁰⁶. Birincisi, *Dülger* kararı, AB'deki bir Türk işçisinin ÜÜV eşinin 1/80 OKK md. 7'yi ileri sürebilip süremeyeceği ile ilgili olup¹⁰⁷; aile birleşimi ile ilgili kimi tespitler içermektedir. Buna göre, aile birleşimi, “[1/80 OKK md. 7(1)]’in öngördüğü planda merkezi bir rol oynar”; Türk işçisinin bulunduğu üye devlette aile hayatına, kalış kalitesine ve entegrasyonuna katkı yapar ve “aile birleşimi hakkına yönelik her türlü sınırlama, ... [1/80 OKK md. 7(1)]’in amacını zayıflatır”¹⁰⁸. Öyleyse, *Dülger* kararı, özünde, aile birleşiminin Türk işçilerinin dolaşım serbestisini tamamlayıcı rolünün güçlülüğünü göstermektedir. İkincisi, *Demir* kararına göre 1/80 OKK md. 13'teki “hukuka uygun” ifadesi, Türk işçisi veya aile üyesinin ev sahibi üye devletin “giriş, ikamet ve uygun olduğunda istihdam” ile ilgili kurallarına uyumunu gerektirir¹⁰⁹. Bununla birlikte, ev sahibi üye devlet, 1/80 OKK yürürlüğe girdikten sonra, “girişe, ikamete ve uygulanabilir olduğunda istihdama ilişkin maddi ve/veya usuli koşulları” kabul ederek veya değiştirerek, Türk vatandaşlarının durumunun hukukiliğine ilişkin kriterleri tanımlamaya çalışırsa ve bu kriterler, Türk işçilerinin dolaşım serbestisini kullanımına yönelik yeni kısıtlama oluşturursa; 1/80 OKK md. 13'teki *standstill* hükmü bu duruma uygulanabilirdir¹¹⁰. O hâlde, *Demir* kararı uyarınca aile birleşimi de, ilgili *standstill* hükümlerinin kapsamında kalıyor olmalıdır; zira bu alan, bir üye devlete girişe ilişkin maddi ve/veya usuli koşullar arasında sayılabilir. Üçüncüsü de, KP md. 41(1)'deki *standstill* hükmü ile ilgili *Doğan* kararındaki gerekçelendirme, *mutatis mutandis*, 2/76 OKK md. 7 ve/veya 1/80 OKK md. 13'teki *standstill* hükmüne aktarılabilir. Nasıl ki, yerleşme serbestisi yönünden, “bir Türk vatandaşının bir üye devlette istikrarlı bir ekonomik etkinlik yürütmek

¹⁰³ *Dülger*, dn. 78.

¹⁰⁴ Case C-225/12 (Court of Justice) *C. Demir v Staatssecretaris van Justitie* [2013].

¹⁰⁵ *Doğan*, dn. 3.

¹⁰⁶ *Abatay and Sahin* kararı üzerinden benzer yöndeki bir tespit için bkz. Özdemir, dn. 102, s. 599-560, dn. 25. *Abatay and Sahin*, dn. 75, para 82.

¹⁰⁷ *Dülger*, dn. 78, para 26.

¹⁰⁸ *Ibid*, para 41, 47 ve 52.

¹⁰⁹ *Demir*, dn. 104, para 35.

¹¹⁰ *Ibid*, para 39.

için oraya yerleşme kararı, o üye devletin düzenlemeleri aile birleşimini zor veya imkânsız hâle getiriyorsa; negatif biçimde etkilenebilir”¹¹¹ ise; işçilerin dolaşım serbestisi yönünden de, bir Türk vatandaşının bir üye devlette istihdam edilmek için oraya yerleşme kararı, o üye devletin düzenlemeleri aile birleşimini zor veya imkânsız hâle getiriyorsa; negatif biçimde etkilenebilir. Öyleyse, aile birleşimi, işçilerin dolaşım serbestisinin kullanımının tamamlayıcısı olup¹¹²; 2/76 OKK md. 7 ve/veya 1/80 OKK md. 13’ün konu bakımından kapsamı içinde kalmaktadır¹¹³.

2/76 OKK md. 7 ve/veya 1/80 OKK md. 13’teki *standstill* hükmü, kişi ve konu bakımından kapsamları içindeki bir olay söz konusu olduğunda, tıpkı KP md. 41(1)’deki *standstill* hükmü gibi o olaya etki etmektedir¹¹⁴. Kısaca, ulusal önlem veya AB önlemi, ilgili AB üyesi devlet yönünden 2/76 OKK’nın ve/veya¹¹⁵ 1/80 OKK’nın yürürlüğe girdiği zamandaki uygulamaya¹¹⁶ veya girdikten sonraki daha lehteki bir uygulamaya¹¹⁷ göre aile birleşimi açısından “yeni kısıtlama” oluşturuyorsa, kural olarak, yasaktır. Böyle bir önlem, meşru amaç temelindeyse ve orantılılık ilkesine uygunsa, haklı gösterilebilir. Nihai olarak da, ortada haklı gösterilemeyen yeni kısıtlama mevcutsa, o olay yönünden, (varsa) önceki önlem ne ise; onun uygulanması gerekir. Yukarıda anlatılan *Doğan* kararı, *mutatis mutandis*, 2/76 OKK md. 7 ve/veya 1/80 OKK md. 13’teki *standstill* hükmünün doğurduğu etkiler yönünden de örnek olarak gösterilebilir¹¹⁸.

¹¹¹ *Doğan*, dn. 3, para 35.

¹¹² Krş. *Ibid*, para 28.

¹¹³ Bu yöndeki önceki bir tespit için bkz. **Göçmen**, dn. 62, s. 173.

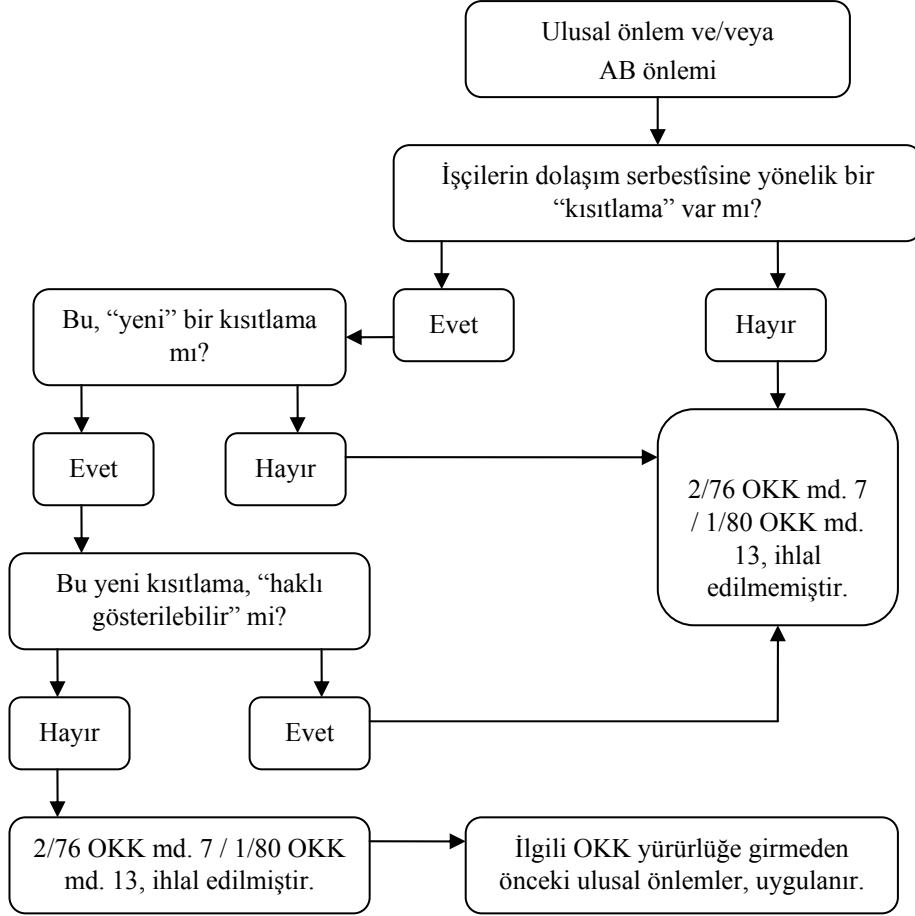
¹¹⁴ Şekil 2: 2/76 OKK md. 7 ve/veya 1/80 OKK md. 13 --- *Standstill* Testi, s. 96. Örnek olarak bkz. *Demir*, dn. 104, paras 32-42.

¹¹⁵ Türk işçileri (ve aile üyeleri) ile ilgili *standstill* hükümlerinden hangisinin zaman olarak dikkate alınacağı ile ilgili olarak ayrıca bkz. **Özdemir**, dn. 102, s. 601-602.

¹¹⁶ AB üyesi ilk dokuz devlet (Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, İngiltere, İrlanda ve Danimarka) yönünden 2/76 OKK, 20 Aralık 1976’da ve 1/80 OKK, 1 Aralık 1980’de yürürlüğe girmiştir. AB üyesi diğer devletler ile ilgili olarak, o devletin AB’ye katılım tarihi esas alınır. Krş. *Dereci*, dn. 25, para 84.

¹¹⁷ Bkz. dn. 84.

¹¹⁸ Krş. *Doğan*, dn. 3, paras 36-39.

Şekil 2: 2/76 OKK md. 7 ve/veya 1/80 OKK md. 13 --- *Standstill* Testi

Toparlayacak olursak; AB ile Türkiye ortaklık hukuku çerçevesinde AB'deki bir Türk vatandaşı, işçilerin dolaşım serbestisinden veya yerleşme ya da hizmet sunumu serbestisinden yararlanıyorsa; aile birleşimi yönünden, ilgili *standstill* hükmü temelinde bir ulusal önleme veya duruma göre AB önlemine karşı yeni kısıtlama nedeniyle itirazda bulunabilir. Bu itiraz, haklı görülürse de; bu Türk vatandaşı, aile birleşimi bağlamında, ilgili üye

devletteki önceki daha lehe olan uygulamadan faydalanarak, aile birleşimini gerçekleştirebilir.

Konuyla ilgili ABAD içtihat hukuku, yukarıdaki gibi toparlanabileceksede; birtakım konular, gelecekteki ABAD kararları ile aydınlatılmaya muhtaçtır. Birincisi, *standstill* hükümlerinin kişi bakımından kapsamı ile bağlantılı bir meseledir: Acaba, ekonomik etkinlik yürütüp, hem bulunduğu AB üyesi devletin vatandaşı hem de Türk vatandaşı olan bir kişi, aile birleşimi ile bağlantılı olarak *standstill* hükümlerine dayanabilecek midir? Şu an için, bu gibi çifte vatandaşlık hâlleri ile ilgili bir ABAD kararı, bir de Hukuk Sözcüsü görüşü mevcuttur¹¹⁹. ABAD'ın *Kahveci and Inan* kararı, kısaca, 1/80 OKK md. 7 ve 14 ile ilgili olup; bir Türk işçisi, hem Türk vatandaşı hem ev sahibi üye devlet vatandaşı olsa bile; onun aile üyesinin bu maddelere dayanabileceğini ortaya koymaktadır¹²⁰. Hukuk Sözcüsü *Wahl*'ın *Demirci and others* davasındaki görüşüne göreyse, kısaca, 3/80 OKK, sosyal güvenlik sistemleri ile ilgili olup; hem Türk vatandaşı hem ev sahibi üye devlet vatandaşı kişiler yönünden uygulanabilir değildir¹²¹. Kanımca, *standstill* hükümleri söz konusu olunca, bu gibi çifte vatandaşlık hâlleri, *standstill* hükümlerinin uygulanabilirliğini etkilemeyecektir. Zira ABAD, işçilerin dolaşım serbestisi ile ilgili 1/80 OKK md. 7 ve 14 ile ilgili olarak bu yönde karar vermiştir ve buradaki gerekçelendirme, *mutatis mutandis*, *standstill* hükümlerine de aktarılabilir. Dahası, Hukuk Sözcüsü *Wahl*'ın görüşü, 3/80 OKK, yani sosyal güvenlik sistemlerine ilişkin kurallar ile ilgili olup; bir yandan, bu alan, işçilerin dolaşım serbestisine nazaran görece farklı bir rasyonele tâbidir; diğer yandan, ABAD, hâlen, bu yönden Hukuk Sözcüsünden ayrılabilir.

İkincisi, *standstill* hükümlerinin konu bakımından kapsamı ile bağlantılı meselelerdir: Acaba, kimler, “aile üyesi” sayılır veya neler, “aile birleşimi” meseleleridir?

¹¹⁹ Bkz. ve krş. Joined cases C-7/10 and C-9/10 (Court of Justice) *Staatssecretaris van Justitie v Tayfun Kahveci (C-7/10) and Osman Inan (C-9/10)* [2012], paras 30-41. Case C-171/13 (Opinion of Advocate General Wahl) *Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen (Uwv) v M.S. Demirci D. Cetin A.I. Önder R. Keskin M. Tüle A. Taskin* [2014], para 66.

¹²⁰ *Staatssecretaris van Justitie v Tayfun Kahveci (C-7/10) and Osman Inan (C-9/10)*, dn. 119, paras 37, 39-41.

¹²¹ *Demirci and Others*, dn. 119, para 66.

şimi” ile alakalı olarak gündeme gelebilir? İlk soru, ilk planda, aile üyesi kavramı, AB hukuku düzeyinde bağımsız ve bir örnek biçimde yorumlanır ve ister Türk vatandaşı ister üçüncü ülke vatandaşı¹²² eş ve çocuklar, aile üyesidir şeklinde yanıtlanabilir¹²³. Bununla birlikte, aile üyesi sıfatı ile ilgili daha karmaşık vakalar da belirebilir¹²⁴. İkinci soruya yanıt oluşturabilecek örnekler de, özellikle ABD temel alınır; aile üyesinin yaşına, konuta, hastalık sigortasına, istikrarlı ve düzenli (mali) kaynaklara, entegrasyon önlemlerine, belirli bir ülkede belirli süre yaşamaya ilişkin koşullar olarak belirtilebilir¹²⁵.

Üçüncüsü, *standstill* hükümlerinin nasıl etki doğurduğu ile bağlantılı meseledir: Acaba, hangi ulusal önlemler (veya duruma göre AB önlemi), “yeni kısıtlama” teşkil etse bile; “haklı gösterilebilir” kabul edilecektir? Aile birleşimi ile ilgili bir önlem, “yeni kısıtlama” oluşturuyor mu sorusunun yanıtı görece kolayken; “haklı gösterilebilir” mi sorusunun cevabı esas belirsizlik noktası olup; AB iç pazarı ile ilgili içtihat hukukundan aşına olduğu üzere, geniş bir hukuki mücadele sahası ortaya çıkarmaktadır. Bu meyanda, *Doğan* kararı, “aile birleşimi” ile ilgili olarak “iç pazar” içtihat hukuku ile paralellikler taşıdığına göre, iç pazara ilişkin alakalı kararlar, ortaklık hukukunun bu alandaki gelişim çizgisine ışık tutacak fener vazifesi olarak kullanılabilir gözükmektedir¹²⁶.

AB’deki kimi Türk vatandaşları, buraya kadar anlatılanlar arka planında, diğer ÜÜV’den ayrı biçimde, ortaklık hukukundaki *standstill* hükümlerine dayanarak, ilgili üye devletteki önceki daha lehe olan uygulamadan faydalanıp, aile birleşimini gerçekleştirebilir. Dahası, AB’deki Türk vatandaşları, yerine göre diğer ÜÜV gibi veya onlardan farklı olarak, AB insan hakları rejimi uyarınca da aile birleşimi yapabilir.

¹²² Case C-451/11 *Natthaya Dülger v Wetteraukreis*, judgment of: 19 July 2012, *nyr*, pr. 65.

¹²³ *Dülger*, dn. 78, para 36.

¹²⁴ Bkz. ve krş. 2003/86 sayılı Direktif md. 4.

¹²⁵ 2003/86 sayılı Direktif md. 4, 7, 8. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. **Geddes & Boswell**, dn. 6, s. 119.

¹²⁶ Örnek olarak bkz. Case C-459/99 (Court of Justice) *Mouvement contre le racisme, l’antisémitisme et la xénophobie ASBL (MRAX) v Belgian State* [2002] ECR I-6591, para 61.

III. AVRUPA BİRLİĞİ İNSAN HAKLARI REJİMİ ÇERÇEVESİNDE AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ TÜRK VATANDAŞLARI VE AİLE BİRLEŞİMİ

AB'deki Türk vatandaşları, AB insan hakları rejimi çerçevesinde de, duruma göre, aile birleşimini sağlayabilir. AB, şu an için¹²⁷, bir yandan AB hukukunun genel ilkelerinin bir parçası olarak¹²⁸; diğer yandan ABTHŞ'nin bir parçası olarak insan haklarını korumaktadır¹²⁹. Gerek AB hukukunun genel ilkeleri gerek ABTHŞ¹³⁰, Antlaşmalar ile aynı seviyede, yani birincil hukuk içinde yer almaktadır¹³¹. Bu meyanda, ABAD, Lizbon Antlaşması (2009) ile yürürlük kazandığından beri, ABTHŞ'yi insan hakları ile ilgili ana kaynak olarak kullanıyor gözükmektedir¹³². İşte aile birleşimi, yerine göre, aile hayatına saygı hakkının¹³³ ve/veya çocuğun en iyi çıkarının¹³⁴ ve/veya ayrımcılık yasağının¹³⁵ gereği olarak gerçekleştirilebilir. Bunun için, önce-

¹²⁷ AB, ayrıca, AİHS'ye katılacaktır. Lizbon Antlaşması ile değişik ABA md. 6(2). Konuyla ilgili olarak bkz. Paul Gragl, *The Accession of the European Union to the European Convention on Human Rights*, Hart Publishing, Oxford, 2013.

¹²⁸ Case 4/73 (Court of Justice) *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung v Commission of the European Communities* [1974] ECR 491, para 13. Case C-305/05 (Court of Justice) *Ordre des barreaux francophones et germanophones and Others v Conseil des ministres* [2007] ECR I-5305, para 29. Bkz. ve krş. ABA md. F(2); Amsterdam Antlaşması ile değişik ABA md. 6(2); Lizbon Antlaşması ile değişik ABA md. 6(3). Ayrıca bkz. Case C-7/98 (Court of Justice) *Dieter Krombach v André Bamberski* [2000] ECR I-1935, para 27.

¹²⁹ Lizbon Antlaşması ile değişik ABA md. 6(1).

¹³⁰ İngiltere ve Polonya, ABTHŞ ile ilgili olarak, bir Protokol ile özel düzenlemeye tâbidir. Protocol (No 30) on the Application of the Charter of Fundamental Rights of the European Union to Poland and to the United Kingdom [2010] OJ C 83/313.

¹³¹ AB hukukunun genel ilkeleri yönünden bkz. Joined cases C-402/05 P and C-415/05 P (Court of Justice) *Yassin Abdullah Kadi and Al Barakaat International Foundation v Council of the European Union* [2008] ECR I-6351, para 308. ABTHŞ yönünden bkz. Lizbon Antlaşması ile değişik ABA md. 6(1).

¹³² Örnek olarak bkz. Case C-403/09 PPU (Court of Justice) *Jasna Detiček v Maurizio Sgueglia* [2009] ECR I-12193, para 53 vd.

¹³³ AB hukukunun genel ilkeleri yönünden bkz. *Parliament v Council*, dn. 26, para 52. ABTHŞ yönünden bkz. ABTHŞ md. 7.

¹³⁴ ABTHŞ md. 24.

¹³⁵ ABTHŞ md. 21.

likle, bir olay, AB insan hakları rejiminin uygulama alanı içinde kalmalı; dahası, ilgili temel hak veya haklar, o olayda aile birleşimini gerektiriyor olmalıdır.

AB hukukunun genel ilkeleri ve ABTHŞ, yalnızca uygulama alanı içinde kaldıkça, bir olaya uygulanabilir. ABAD, ister AB hukukunun genel ilkesi ister ABTHŞ üzerinden olsun, AB insan hakları rejiminin uygulama alanının aynı olduğuna işaret etmiştir¹³⁶. Buna göre, AB insan hakları rejimi, AB kurumlarına ve AB hukukunu uygularken üye devletlere yöneltilmiştir¹³⁷. Başka bir ifadeyle, AB insan hakları rejimi yönünden, AB kurumları, her zaman; üye devletler ise, yalnızca “Birlik hukukunun kapsamı içinde hareket ettikçe” sorumlu tutulabilir¹³⁸.

AB insan hakları rejiminin uygulama alanı, aile birleşimi ve AB’deki Türk vatandaşları özelinde ikiye ayrılarak ele alınabilir. Birincisi, üye

¹³⁶ Bu açıdan, ABAD’a göre ABTHŞ’nin “uygulama alanı” ile ilgili bu hükmü, yani ABTHŞ md. 51, AB temel hakları ile uygun olması gerekli üye devlet eylemlerinin derecesi ile ilgili, yani AB hukukunun genel ilkelerinin bir parçası olan temel haklara ilişkin içtihat hukukunu teyit etmektedir. Case C-617/10 (Court of Justice) *Åklagaren v Hans Åkerberg Fransson* [2013], para 18.

¹³⁷ AB hukukunun genel ilkeleri yönünden bkz. Case C-303/05 (Court of Justice) *Advocaten voor de Wereld VZW v Leden van de Ministerraad* [2007] ECR I-3633, para 45. ABTHŞ yönünden bkz. ABTHŞ md. 51(1). Bu madde ile ilgili olarak bkz. Marta **Cartabia**, “Article 51 - Field of Application”, William BT Mock & Gianmario Demuro, eds, *Human Rights in Europe: A Commentary on the Charter of Fundamental Rights of the European Union*, Carolina Academic Press, Durham, 2010, s. 315-322; Angela **Ward**, “Article 51 - Field of Application”, Steve Peers et al, eds, *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, Hart Publishing, Oxford, 2014, s. 1413-1453.

¹³⁸ ABTHŞ md. 52(7). Explanations Relating to the Charter of Fundamental Rights Explanation on Article 51 - Field of application. Nitekim burada, şu ABAD kararlarına atıf verilmiştir: Case 5/88 (Court of Justice) *Hubert Wachauf v Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft* ECR 2609 [1989]; Case C-260/89 (Court of Justice) *Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE and Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou v Dimotiki Etairia Pliroforissis and Sotirios Kouvelas and Nicolaos Avdellas and others* [1991] ECR I-2925; Case C-309/96 (Court of Justice) *Daniele Annibaldi v Sindaco del Comune di Guidonia and Presidente Regione Lazio* [1997] ECR I-7493. AB insan hakları rejiminin uygulama alanı ile ilgili olarak ayrıca bkz. Allan **Rosas** & Lorna **Armati**, *EU Constitutional Law: An Introduction*, 2d ed, Hart Publishing, Oxford, 2012, s. 164-168; Takis **Tridimas**, *The General Principles of EU Law*, 2d ed, Oxford University Press, Oxford, 2007, s. 319-329.

devletler, AB'nin ÜÜV ile ilgili mevzuatı çerçevesinde hareket ettiğinde AB insan hakları rejiminin uygulama alanında kalabilir. Bu yönden, üye devletler, söz gelimi ABD gibi bir AB tasarrufunu uygularken, AB hukukunun kapsamı içinde hareket ediyor sayılır¹³⁹. Örneğin, *Boeles* ve diğerlerine göre “üye devletler, ister kuralı ister istisnayı uyguluyor olsun; [ABD]'yi uyguladıklarında [Birliğin] aile hayatına saygı ilkesini uygulamakla yükümlüdür”¹⁴⁰. Öyleyse, AB'deki Türk vatandaşları, tıpkı diğer ÜÜV gibi, AB'nin ÜÜV ile ilgili mevzuatı dolayısıyla AB insan hakları rejimi üzerinden aile birleşimi gerçekleştirebilir.

İkincisi, üye devletler, AB ile Türkiye ortaklık hukuku çerçevesinde hareket ettiğinde AB insan hakları rejiminin uygulama alanında kalabilir. ABAD, esasında, 1986 tarihli *Demirel* kararı ile AB'deki Türk vatandaşları ve aile birleşimi bağlamında, o an için, AB insan hakları rejiminin uygulanabilir olmadığı kararı vermiştir¹⁴¹. ABAD'a göre, ne (örtülü ifade edilmekle birlikte) 1/80 OKK md. 13 ne de Ankara Anlaşması md. 7, aile birleşimine yönelik yeni kısıtlamalar getirilmesini yasaklar¹⁴². Dahası¹⁴³:

“Şu an için, üye devletlerin [Birlik] içinde hukuka uygun yerleşik Türk işçilerinin aile birleşimine izin vermesini gerektiren koşulları tanımlayan [Birlik] hukuku hükmü yoktur. Dolayısıyla, [ihtilafı] ulusal kurallar, [Birlik] hukukunun bir hükmünü uygulamak zorunda değildir. Bu koşullar altında, Divan, [bu] ulusal kuralların [AİHS] md. 8'deki ilkeler ile uyumlu olup olmadığını belirleme yetkisine sahip değildir.”

Peki, bu karar, bugün için hala geçerli kabul edilebilir mi? Bir taraftan, ortaklık hukuku, hâlâ, AB'deki Türk vatandaşlarının aile birleşimi ile ilgili

¹³⁹ Direktif özelinde örnek olarak bkz. Joined cases C-20/00 and C-64/00 (Court of Justice) *Booker Aquaculture Ltd, trading as Marine Harvest McConnell and Hydro Seafood GSP Ltd v The Scottish Ministers* [2003] ECR I-7411, para 88.

¹⁴⁰ *Boeles et al*, dn. 7, s. 186.

¹⁴¹ *Demirel*, dn. 102. Bu kararın bu yönüne yönelik eleştirel bir çalışma için bkz. Joseph H. H. **Weiler**, “Thou Shalt Not Oppress a Stranger: On the Judicial Protection of the Human Rights of Non-EC Nationals – A Critique”, *European Journal of International Law*, Cilt: 3, 1992, s. 72-85.

¹⁴² *Demirel*, dn. 102, paras 22, 24.

¹⁴³ *Ibid*, para 28.

“maddi” bir düzenleme içermemektedir¹⁴⁴. Diğer taraftan, “usuli-benzeri” kural sayılan *standstill* hükümlerinden KP md. 41(1), *Doğan* kararı ile birlikte açıkça aile birleşimini kapsıyor sayılmıştır¹⁴⁵ ve 2/76 OKK md. 7 veya 1/80 OKK md. 13, bu karar sonrası zımnen aile birleşimini kapsıyor sayılabilir. Buna ek olarak, ABAD’ın *Dülger* kararına göre (2012), söz gelimi “[1/80 OKK md. 7], [AB] hukukunun ayrılmaz parçasını oluşturduğundan; üye devletler, ... [ABTHŞ md.] 7’den kaynaklanan yükümlülüklerini gözetmekle yükümlüdür”¹⁴⁶. Öyleyse, söz konusu *standstill* hükümleri de, AB hukukunun ayrılmaz parçası olup; aile birleşimi ile ilgili ulusal kurallar, bu hükümlerin kapsamı içinde kaldıkça, artık, AB insan hakları rejimine tâbi kabul edilmelidir¹⁴⁷. Başka bir deyişle de, bu böyledir; çünkü üye devletler, bu hâlde, bundan böyle, “Birlik hukukunun kapsamı içinde hareket ediyor” olmaktadır¹⁴⁸. Öyleyse, AB’deki Türk vatandaşları, bu kez diğer ÜÜV’den farklı olarak, ortaklık hukuku dolayısıyla da AB insan hakları rejimi üzerinden aile birleşimine erişebilir.

¹⁴⁴ Söz gelimi, *Demirel* kararında bahsi geçen maddelere ek olarak, 1/80 OKK md. 7 de, aile birleşimi hakkı ihtiva etmemektedir. Böyle bir tespit için bkz. Opinion of Advocate General Bot in Case C-325/05 (Court of Justice) *Ismail Derin v Landkreis Darmstadt-Dieburg* [2007] ECR I-6495, para 145.

¹⁴⁵ *Doğan*, dn. 3, paras 34-36.

¹⁴⁶ *Dülger*, dn. 78, para 53.

¹⁴⁷ Bu yorum kabul edilmese bile; hatırlatılmalıdır ki; bir ulusal önlem, AB hukukunun kapsamı dışında kalsa bile; insan haklarının korunması yönünden bir boşlukta kalmayacak; o devletteki anayasal ve AİHS gibi sözleşmesel insan hakları korumasına tâbi olacaktır. Söz gelimi, ABAD, *Metock* kararında bir durum ile ilgili olarak AB hukukunun kapsamı içinde kalmadığı tespitinin hemen ardından: “... hatırlatılmalıdır ki; tüm üye devletler, 8. maddesi ile özel ve aile hayatına saygı hakkına yer veren [AİHS]’ye tarafı” diyerek, bu duruma işaret etmektedir. Case C-127/08 (Court of Justice) *Blaise Baheten Metock and Others v Minister for Justice, Equality and Law Reform* [2008] ECR I-6241, paras 78-79.

¹⁴⁸ Söz gelimi *de Witte*’ye göre, *Wachauf* kararı gereği üye devletler, [AB] hukukunu uygularken [Birlik] temel hakları ile bağlı olup; *Wachauf* çizgisinin [AB]’nin bağladığı dış anlaşmaların üye devletlerce uygulanmasına genişletilmesi, mantıki gözükmemektedir. Bruno de Witte, “The Past and Future Role of the European Court of Justice in the Protection of Human Rights”, Philip Alston, ed, *The EU and Human Rights*, Oxford University Press, Oxford, 1999, s. 873.

İlgili temel hak veya haklar, yani aile hayatına saygı hakkı, çocuğun en iyi çıkarı ve ayrımcılık yasađı¹⁴⁹, “aile birleşimi hakkı” içermese de¹⁵⁰; duruma göre, bir olayda aile birleşimini gerektirebilir. Nitekim ABAD’a göre de, aile hayatına saygı hakkı, üye devletler açısından “bir kişinin ülkesine girişine ve orada ikametine izin vermesi gerektiğindeki gibi” pozitif yükümlülükler getirebilir¹⁵¹. Dahası, aile hayatına saygı hakkı (ABTHŞ md. 7) ve çocuğun en iyi çıkarı (md. 24), aile birleşimi bağlamında bir arada ele alınmalıdır¹⁵². Benzer bir tespit, duruma göre, aile hayatına saygı hakkı (ve çocuğun en iyi çıkarı) ile ayrımcılık yasağı yönünden de geçerlidir; bunlar da, yerine göre, bir arada ele alınabilir. Bu arka planda, ABAD, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (“AİHM”) içtihat hukukundan alıntılarla¹⁵³, aile birleşimine uygulanabilir şu ilkeleri kararlarından birine yansıtmakta tereddüt etmemiştir¹⁵⁴:

“(a) Bir devletin yerleşik göçmenlerin akrabalarını ülkesine kabul etme yükümlülüğünün derecesi, alakadar kişilerin belirli koşulları ve genel çıkara göre farklılık gösterir;

(b) Yerleşik uluslararası hukuk uyarınca ve antlaşma kaynaklı yükümlülüklerine tâbi olarak, bir devlet, ülkesine yabancıların girişini kontrol etme hakkına sahiptir;

(c) Göç söz konusu olduğunda, [AİHS md. 8], evli çiftlerin evlilikteki ikamet ülkesi seçimine saygı göstermek ve ülkesi içinde aile birleşimine izin vermek yönünde genel bir yükümlülüğü bir devlete vazedyor olarak düşümlenemez.”

¹⁴⁹ Örnek olarak bkz. *Parliament v Council*, dn. 26, para 76.

¹⁵⁰ Doktrinde yer alan benzer tespitler için bkz. **Boeles** et al, dn. 7, s. 185; Ryszard **Cholewinski**, “Family Reunification and Conditions Placed on Family Members: Dismantling a Fundamental Human Right”, *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 4, Sayı: 3, 2002, s. 271, 274–277; Bülent **Çiçekli**, “Uluslararası Hukukta Yabancıların Hak ve Özgürlükleri”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 3, Sayı: 12, 2007, s. 8; **Geddes & Boswell**, dn. 6, s. 105, 121; **Ertuna Lagrand**, dn. 14, s. 61.

¹⁵¹ *Parliament v Council*, dn. 26, para 52.

¹⁵² *Ibid*, para 58.

¹⁵³ App. 31465/96 (European Court of Human Rights) *Sen v. Netherlands* [2001], para 36.

¹⁵⁴ *Parliament v Council*, dn. 26, para 55.

Öyleyse, aile hayatına saygı hakkı, çocuğun en iyi çıkarı ve ayrımcılık yasağı, kendi başına, aile birleşimi hakkı getirmemekle birlikte; bir devlet, bu haklar uyarınca belirli koşullar ve genel çıkar altında aile birleşimine izin vermekle yükümlü tutulabilir.

İlgili temel hak veya haklar, aile birleşimini ne zaman gerektirir sorusu ise, henüz ABAD tarafından yanıtlanmasa bile; AİHM içtihat hukuku, bu yönden yol gösterici olabilir¹⁵⁵. Bu böyledir; çünkü aile hayatına saygı hakkı yönünden ABTHŞ md. 7, açıkça AİHS md. 8'e karşılık gelmekte olup; önceki maddenin anlamı ve kapsamı, sonraki madde ile aynıdır¹⁵⁶. Keza, ayrımcılık yasağı yönünden, ABTHŞ md. 21, diğerlerinin yanında, AİHS md. 14'e karşılık gelmekte olup; bu maddeye karşılık geldikçe, onunla uyumlu biçimde uygulanır¹⁵⁷. Çocuğun en iyi çıkarı yönünden ise, ABTHŞ

¹⁵⁵ Bu meyanda, ABAD kararları ve AİHS ve/veya AİHM içtihat hukuku ile ilgili genel olarak bkz. Ozan **Değer**, *Avrupa Kamu Hukuku Düzeninde Avrupa Toplulukları Adalet Divanı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Arasındaki Yargı Yetkisi Sorunu*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009, s. 80-103. Bundan başka, bir hususu da hatırlatmakta fayda olabilir. ABAD, insan hakları mahkemesi olmayıp; AB hukukunun her alanı yönünden normal günlük etkinlikleri bağlamında temel hakları uygular ve yorumlar; başka bir deyişle, ABAD bakımından, özel bir temel haklar başvuru yolu yoktur ve temel haklar ile ilgili meseleler, herhangi bir yargılama türünde gündeme getirilebilir. **Rosas & Armati**, dn. 139, s. 166.

¹⁵⁶ ABTHŞ md. 52(7). Explanations Relating to the Charter of Fundamental Rights Explanation on Article 7 - Respect for private and family life. Ayrıca, bu tespiti yönelik ABAD kararı örneği için bkz. *Dereci*, dn. 25, para 70. ABTHŞ md. 7 ile ilgili olarak ayrıca bkz. Shazia **Choudhry**, "Article 7 - Respect for Private and Family Life (Family Life Aspects)", Steve Peers et al, eds, *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, Hart Publishing, Oxford, 2014, s. 183-221; Tania **Groppi**, "Article 7 - Respect for Private and Family Life", William BT Mock & Gianmario Demuro, eds, *Human Rights in Europe: A Commentary on the Charter of Fundamental Rights of the European Union*, Carolina Academic Press, Durham, 2010, s. 45-52.

¹⁵⁷ ABTHŞ md. 52(7). Explanation on Article 21 - Non-discrimination. ABTHŞ md. 21 ile ilgili olarak ayrıca bkz. Claire **Kilpatrick**, "Article 21 - Non-Discrimination", Steve Peers et al, eds, *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, Hart Publishing, Oxford, 2014, s. 579-603; Alfonso **Celotto**, "Article 21 - Non-Discrimination", William BT Mock & Gianmario Demuro, eds, *Human Rights in Europe: A Commentary on the Charter of Fundamental Rights of the European Union*, Carolina Academic Press, Durham, 2010, s. 134-140.

md. 24, 20 Kasım 1989 tarihli Çocuk Hakları New York Sözleşmesi'nden esinlenmiştir¹⁵⁸. Bununla birlikte, nasıl ki ABAD, ABTHŞ md. 7 ile 24'ün bir arada ele alınması gerektiğini tespit etmişse¹⁵⁹; AİHM de, AİHS md. 8 altında çocuğun en iyi çıkarı mülahasasını göz önüne almaktadır¹⁶⁰. Dahası, ABAD, yukarıda belirtildiği üzere, söz gelimi aile hayatına saygı hakkı yönünden zaten AİHM'nin içtihat hukukundan büyük ölçüde yararlanmaktadır¹⁶¹. Son olarak belirtilmelidir ki; AB hukuku, ABTHŞ üzerinden AİHS'ye nazaran daha geniş bir koruma da sağlayabilir¹⁶². Sonuç olarak, AİHM içtihat hukuku, ABAD yönünden en azından bir "zemin" teşkil edecek olup; yol gösterici niteliktedir¹⁶³.

AİHM içtihat hukukundan ilk örnek¹⁶⁴, "eş" yönünden ve ayrımcılık yasağı ile birlikte aile hayatına saygı hakkına ilişkin *Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. United Kingdom* başvurusu olarak gösterilebilir¹⁶⁵. Burada¹⁶⁶, kısaca, Bayan A, C ve B, Birleşik Krallık'a hukuka uygun ve kalıcı olarak

¹⁵⁸ ABTHŞ md. 52(7). Explanation on Article 24 - The rights of the child. ABTHŞ md. 24 ile ilgili olarak ayrıca bkz. Ruth **Lamont**, "Article 24 - The Rights of the Child", Steve Peers et al, eds, *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, Hart Publishing, Oxford, 2014, s. 661-691; Pier Francesco **Lotito**, "Article 24 - The Rights of the Child", William BT Mock & Gianmario Demuro, eds, *Human Rights in Europe: A Commentary on the Charter of Fundamental Rights of the European Union*, Carolina Academic Press, Durham, 2010, s. 147-157.

¹⁵⁹ *Parliament v Council*, dn. 26, para 58.

¹⁶⁰ Örnek olarak bkz. App. 52701/09 (European Court of Human Rights) *Mugenzi v. France* [2014], paras 42-47.

¹⁶¹ Örnek olarak bkz. *Parliament v Council*, dn. 26, paras 52-56.

¹⁶² ABTHŞ md. 52(3). Bu yönden, söz gelimi aile hayatına saygı hakkı ile ilgili olarak bkz. **Boeles**, dn. 27, s. 158.

¹⁶³ ABTHŞ md. 7 ile AİHS md. 8 ile ilgili olarak benzer bir tespit için bkz. **Groppi**, dn. 157, s. 47-48. Krş. **Boeles** et al, dn. 7, s. 185.

¹⁶⁴ AİHM içtihat hukukundan aile birleşimi ile ilgili diğer örnekler için bkz. *Sen v. Netherlands*, dn. 154; App. 52166/09 (European Court of Human Rights) *Hasanbasic v. Switzerland* [2013], paras 46-67; App. 1785/08 (European Court of Human Rights) *Vasquez v. Switzerland* [2013], paras 36-51; App. 52873/09 (European Court of Human Rights) *Shala v. Switzerland* [2012], paras 38-58.

¹⁶⁵ App. 9214/80, 9473/81 and 9474/81 (European Court of Human Rights) *Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. United Kingdom* [1985] A.94.

¹⁶⁶ *Ibid*, paras 1, 10, 39-54.

yerleşmiş; eşleri ise onlarla birlikte kalma veya onlara katılma izni alamamıştır. AİHM'ye göre¹⁶⁷, başvurucular, “aile hayatı” içinde kalır. Bu meyanda, özellikle, “bir devletin yerleşik göçmenlerin akrabalarını ülkesine kabul etme yükümlülüğünün ölçüsü, alakadar kişilerin belirli koşullarına göre farklılık gösterir”. Somut olayda, başvurucular, Birleşik Krallık'ta yerleşik hâle geldikten sonra evlilik yapmıştır ve “kendilerinin veya eşlerinin ülkesinde aile hayatını kurmaya yönelik engeller veya bunun onlardan beklenmemesine neden olan özel sebepler olduğunu” gösterememiştir. Öyleyse, aile hayatına saygı hakkı, çiğnenmemiştir ve AİHS md. 8, ihlal edilmemiştir. Buna karşın¹⁶⁸, Birleşik Krallık mevzuatı, yerleşik erkekler yönünden eşleri için uzun süreli ikamet izni almayı, aynı durumdaki kadınlara nazaran, daha kolay tutmuştur. AİHM'ye göre, Birleşik Krallık, bu muamele farklılığını nesnel ve makul biçimde haklı gösterememiştir; zira hükümetçe ileri sürülen birincil göçü sınırlama amacı ve yerel istihdam pazarını koruma ihtiyacı, ikna edici değilken; ihtilafli önlem, etkili göç kontrolünü sürdürme ihtiyacı açısından ve kamu huzurunu geliştirmek için uygun değildir. Dolayısıyla, AİHS md. 14, 8. madde ile birlikte, cinsiyet temelinde ayrımcılık yönüyle ihlal edilmiştir.

AİHM içtihat hukukundan ikinci örnek, “çocuk” yönünden aile hayatına saygı hakkına ilişkin *Tuquabo-Tekle and Others v. Netherlands* başvurusu olarak gösterilebilir¹⁶⁹. Burada¹⁷⁰, kısaca, Bayan S, Eritrea vatandaşı olup; annesi Bayan T, 1989'da Norveç'e gelmiş; 1992'de Hollanda'da mukim Bay T ile evlenerek, 1993'te Hollanda'ya gitmiştir. Bay T ile Bayan T, 1997'de Hollanda otoritelerine başvurarak, Bayan S için ikamet izni istemiş; bu talep, 1998'de özünde Bay T ve Bayan T ile Bay S yönünden bir aile biriminden bahsedilemeyeceği gerekçesiyle geri çevrilmiştir. AİHM'ye

¹⁶⁷ *Ibid*, paras 58-69. Bu karar, oybirliği ile alınmıştır.

¹⁶⁸ *Ibid*, paras 70-73, 74-83.

¹⁶⁹ App. 60665/00 (European Court of Human Rights) *Tuquabo-Tekle and Others v. Netherlands* [2005]. AİHS ışığında çocuk ve aile birleşimi ile ilgili bir çalışma bkz. Thomas **Spijkerboer**, “Structural Instability: Strasbourg Case Law on Children's Family Reunion”, *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 11, Sayı: 3, 2009, s. 271-293.

¹⁷⁰ *Tuquabo-Tekle and Others v. Netherlands*, dn. 170, paras 1, 8-18.

göre¹⁷¹, başvurucular, “aile hayatı” içinde kalır. Peki, Hollanda, ilgili talebi reddederek, “bir yandan başvurucunun çıkarları ile diğer yandan göçü kontrol etmekteki kendi çıkarı arasında adil bir denge” kurmuş mudur? Bunun için “ilgili çocukların yaşı, köken ülkedeki durumu ve ebeveynine bağımlı olma derecesi”, dikkate alınmalıdır. Bu meyanda, Bayan T, hâlihazırdaki ailesini bir başka ülkede yerleşik statüye erişene kadar ardında bırakmıştır. Bundan başka, Bayan S, Hollanda'ya yerleşirse; bu, onun aile hayatını geliştirmesi için en uygunu olacaktır. Bu meyanda, aile, bir bütün olarak Bay veya Bayan T'nin ülkesine de artık gidemeyecektir. Diğer yandan, Bayan S, aile birleşimi talep edilirken, 15 yaşında olsa da; hâlâ ergin değildir. Sonuç olarak, davalı devlet, başvurucunun çıkarları ile göçü kontrol etmekteki kendi çıkarları arasında adil bir denge kuramamıştır. Dolayısıyla, AİHS md. 8, ihlal edilmiştir.

ABAD'a da yol gösterebilecek AİHM içtihat hukuku, kimi genellemeler yapmaya imkân tanıyacak bir seviyeye erişmiştir¹⁷². Birincisi, genel olarak belirtilirse; söz gelişi *Boeles*'e göre yalnızca üstesinden gelinemez engeller bir başka ülkede aile hayatının önüne geçiyorsa; ev sahibi devlet, topraklarında aile birleşimini kabul etmekle yükümlü tutulabilir¹⁷³. İkincisi,

¹⁷¹ *Ibid*, paras 41-52. Bu karar, oybirliği ile alınmıştır.

¹⁷² Bununla birlikte, söz gelimi *Boeles* ve diğerlerine göre AİHM'nin içtihat hukuku, (bu alan açısından) her zaman tutarlı gözükmemektedir ve bu, bu hassas konu yönünden hâkimler arasındaki iç anlaşmazlıklar ile açıklanabilir. Buna karşın, açık olan şudur ki; AİHM, aile birleşimi hakkının tanınması yönünde kimi önemli adımlar atmıştır. *Boeles* et al, dn. 7, s. 167.

¹⁷³ *Boeles*, dn. 27, s. 156. Ayrıca bkz. *Boeles* et al, dn. 7, s. 167. Benzer bir biçimde *Çiçekli*'ye göre bir aile üyesinin ülkeye kabul edilmemesi, ancak diğer aile üyelerinin söz konusu bu kişiyi takip etmesinin kendilerinden “makul bir şekilde beklenebileceği” durumlarda meşru kabul edilmektedir. *Çiçekli*, dn. 151, s. 9. Keza *Peers*'a göre AİHM, ülkeye kabul ve aile birleşimi ile ilgili başvurularda, ailenin bir başka yerde yaşama ihtimali söz konusuysa; kural olarak, aile hayatına saygı hakkına yönelik müdahalenin olmadığına istikrarlı biçimde karar vermektedir. *Peers*, dn. 62, s. 146. Bununla beraber, *Peers*'a göre, aile üyesinin bir devlete kabulünün reddinin kural olarak aile hayatına yönelik bir müdahale oluşturmadığı argümanı, sürdürülebilir değildir. *Ibid*, s. 195. AİHM'nin aile birleşimi alanındaki içtihat hukukuna yönelik eleştirel bir başka çalışma için bkz. Betty de Hart, “Love Thy Neighbour: Family Reunification and the Rights of Insiders”, *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 11, Sayı: 3, 2009, s. 235-252.

aile hayatı hâlihazırda olanlar ile sonradan oluşanlar bakımından, söz gelimi *De Hart*'a göre ikamet ettikleri ülkeye evli yabancı olarak gelen göçmenler, hâlihazırda içeride olan ve yabancı biriyle evlenen yerleşik göçmenler veya vatandaşlar karşısında aile birleşimi bakımından daha geniş bir iddiaya sahiptir¹⁷⁴. Üçüncüsü, eşler ile çocuklar açısından, örneğin *Ovey ve White*'a göre bir kişinin kalıcı ikamete kabul edilmesi, (şimdiki veya gelecekteki) eşin de kabulü yönünden herhangi bir yükümlülüğe işaret etmeyebilecekken; her bağımlı çocuğun kabulü yükümlülüğüne işaret edebilir¹⁷⁵. Toparlanacak olursa da¹⁷⁶, aile birleşimi ile ilişkili bir olay, bir yandan, ilgili devletin göç kontrolündeki çıkarıyla; diğer yandan, ilgili kişi veya kişilerin aile hayatına dair çıkarı arasında bir dengeyi gerektirmektedir. ABAD, henüz böyle bir olayla ilgili karar almamışsa da; AİHM içtihat hukuku, bu yöndeki ABAD kararları için bir temel oluşturabilecek; dahası ABAD, birey açısından buna nazaran daha üst düzey bir koruma seviyesi tesis edebilecektir.

İşte AB'deki Türk vatandaşları, buraya kadar anlatılanlar arka planında, tıpkı diğer ÜÜV gibi veya onlardan ayrı biçimde, sırasıyla, AB'nin ÜÜV ile ilgili mevzuatı veya AB ile Türkiye ortaklık hukuku aracılığıyla AB insan hakları rejiminin uygulama alanına girerek, insan hakları çerçevesinde de aile birleşimine erişebilir.

¹⁷⁴ **de Hart**, dn. 174, s. 238.

¹⁷⁵ Clare **Ovey** & Robin CA **White**, *Jacobs, White & Ovey: The European Convention on Human Rights*, 5th ed, Oxford University Press, Oxford, 2010, s. 349.

¹⁷⁶ Bu meyanda, *van Walsum*'a göre de AİHS md. 8'in ima ettiği öz yükümlülükler, bir devletin ülkesindeki yerleşik üyeleri ile bu üyelerin yabancı aile üyeleri arasında normal aile bağları geliştirmesine izin vermesini; hatta bunu kolaylaştırmasını gerektirir ve bu, ebeveyn ile küçük çocuklar arasındaki aile hayatı söz konusu olduğunda özellikle böyledir. Sarah van **Walsum**, "Comment on the *Sen* Case. How Wide is the Margin of Appreciation Regarding the Admission of Children for Purposes of Family Reunification? -ECHR, December 21st 2001 (*Sen v. the Netherlands*), nr. 31465/96", *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 4, Sayı: 4, 2002, s. 520.

SONUÇ

AB'deki Türk vatandaşları, AB hukuku çerçevesinde birbirini tamamlayan ve/veya yarışan üç ana kaynak üzerinden aile birleşimini elde edebilmektedir. Bu kaynaklar, birbirleri ile karşılaştırılarak, kimi tespitler yapılabilir.

Birincisi, AB'deki Türk vatandaşları, diğer ÜÜV ile ortak bir biçimde, özel rejimler saklı kalmak kaydıyla, ABD uyarınca aile birleşimi hakkına sahibi olup; bu çerçevede AB insan hakları rejiminden faydalanabilir. Bu yönden, ABD, eksisi olarak nitelenebilecek biçimde, yer bakımından Birleşik Krallık, İrlanda ve Danimarka'ya uygulanmamaktadır¹⁷⁷. Artı olarak nitelenebilecek biçimdeyse; ABAD, ABD ile ilgili şimdiye kadarki kararları ile aile birleşimi hakkını bireyler lehine ilerletecek bir görüntü çizmiştir. Özellikle de, ABAD, bu yönden, ABD'nin temel kuralını, yani 2003/86 sayılı Direktif md. 4(1)'i doğrudan etkili addetme sinyali vermiş¹⁷⁸ ve ABD'yi etkililik (*effet utile*) prensibi çerçevesinde, amaçsal yorum ile ve temel haklara uyumlu biçimde yorumlayacağını göstermiştir¹⁷⁹. Öyleyse, AB'deki Türk vatandaşları, tıpkı diğer ÜÜV gibi, ABAD'ın bahsi geçen bir biçimde yoruma tâbi tutacağı ABD aracılığıyla aile birleşimi hakkına erişecek; dahası, AB insan hakları rejimi, yerine göre, aile birleşimi yönünden ABD'yi tamamlayıcı asgari standardı sunacaktır.

İkincisi, AB'deki Türk vatandaşları, diğer ÜÜV'den farklı olarak, AB ile Türkiye ortaklık hukukundaki *standstill* hükümleri vasıtasıyla aile birleşiminden yararlanabilecek; hatta bu hükümler üzerinden AB insan hakları rejimine erişebilecektir. *Standstill* hükümleri, bir taraftan, ABD'den farklı olarak, yer bakımından, AB ve üyesi devletlerin hepsi için geçerlidir. Öte taraftan, bu hükümler, ABD gibi bir aile birleşimi hakkı içermez. *Standstill* hükümleri uyarınca, ilgili üye devlet, ilgili Türk vatandaşı yönünden, o *standstill* hükmünün yürürlüğe girdiği tarihte veya sonrasında aile birleşimi ile ilgili daha lehe bir uygulaması varsa ve yeni kısıtlayıcı uygulaması haklı gösterilebilir değilse; lehteki uygulamaya dönmelidir. İşte AB'deki bir kısım

¹⁷⁷ 2003/86 sayılı Direktif Dibase (17) ve (18).

¹⁷⁸ *Parliament v Council*, dn. 26, para 60.

¹⁷⁹ *Chakroun*, dn. 29, paras 43-44.

Türk vatandaşı, diğer ÜÜV'den ayrı biçimde, *standstill* hükümlerinin sağladığı bu koruma şemsiyesinin altındadır; dahası, bu hükümler sayesinde AB insan hakları rejiminin de kapsama alanına girerek, aile birleşimini bu yoldan da gerçekleştirebilir.

Toparlamak gerekirse; AB'deki Türk vatandaşları, aile birleşimi ile ilgili olarak birbiri ile yarışan kimi hakları kullanabilir. AB'deki bir Türk vatandaşı, birincisi, bulunduğu AB üyesi devletteki ulusal kurallardan; ikincisi, koşullarını taşıdığı müddetçe AB'nin ÜÜV ile ilgili kurallarından¹⁸⁰ ve üçüncüsü de, işçilerin dolaşım serbestisi, yerleşme serbestisi veya hizmet sunma serbestisinden¹⁸¹ faydalanmak niyetindeyse ortaklık hukukundaki *standstill* hükümlerinden hangisi daha lehineyse; onu kullanabilir¹⁸². Bu meyanda, bu Türk vatandaşı, durumu AB hukukunun kapsamı içinde kaldıkça AB insan hakları rejimine ve durumu ulusal hukukun kapsamı içinde kaldıkça başta AİHS'ye ve özellikle de aile hayatına saygı hakkına dayanarak¹⁸³ aile birleşimini sağlama yolunu deneyebilir veya bu yönde elini güçlendirebilir. Bu meyanda, *Doğan* kararının da gösterdiği üzere, *standstill* hükümleri (ortaklık hukuku), Türk vatandaşları açısından, onları ÜÜV'den ayırarak daha avantajlı duruma getiren, kayda değer bir hak kaynağı olmaya devam ederek, önemini sürdürmektedir¹⁸⁴.

¹⁸⁰ Örnek olarak bkz. 2003/86 sayılı Direktif, dn. 124 ve 2009/50 sayılı Direktif md. 15 (Council Directive 2009/50/EC of 25 May 2009 on the conditions of entry and residence of third-country nationals for the purposes of highly qualified employment [2009] OJ L 155/135.)

¹⁸¹ Bkz. *Dereci*, dn. 83, pr. 94.

¹⁸² Buna dönük olarak, örneğin, bkz. 2003/86 sayılı Direktif md. 3(4, 5).

¹⁸³ ABTHŞ md. 7 ve AİHS md. 8.

¹⁸⁴ Bu duruma örnek olarak Hollanda mahkemelerinin Türk vatandaşlarına yönelik entegrasyon önlemlerini KP md. 41(1)'e aykırı bulduğu davalar ile ilgili olarak bkz. Narin **İdriz-Tezcan**, "Dutch Courts Safeguarding Rights under the EEC-Turkey Association Law. Case Note on District Court Rotterdam Judgments of 12 August 2010, and District Court Roermond Judgment of 15 October 2010", *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 13, Sayı: 2, 2011, s. 219-239.

Kaynakça

Kitap

- Boeles**, Pieter et al: *European Migration Law*, Intersentia, Antwerp, 2009.
- Can**, Hacı & Çınar **Özen**. *Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklık Hukuku*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005.
- Değer**, Ozan: *Avrupa Kamu Hukuku Düzeninde Avrupa Toplulukları Adalet Divanı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Arasındaki Yargı Yetkisi Sorunu*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009.
- Ertuna Lagrand**, Tuna: *Immigration Law and Policy: The EU Acquis and its Impact on the Turkish Legal Order*, Erasmus Universiteit Rotterdam, Rotterdam, 2010.
- Geddes**, Andrew & Christina **Boswell**: *Migration and Mobility in the European Union*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2011.
- Gökçe**, Yasir: *Uluslararası Metinler, AB Düzenlemeleri ve ABAD Kararları Işığında Avrupa Birliği'nde Aile Birleşimi*, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- Gragl**, Paul: *The Accession of the European Union to the European Convention on Human Rights*, Hart Publishing, Oxford, 2013.
- Ovey**, Clare & Robin CA **White**: *Jacobs, White & Ovey: The European Convention on Human Rights*, 5th ed, , Oxford University Press, Oxford, 2010.
- Peers**, Steve: *EU Justice and Home Affairs Law*, 3d ed, , Oxford University Press, Oxford, 2012.
- Rogers**, Nicola & Rick **Scannel**. *Free Movement of Persons in the Enlarged European Union*, Sweet & Maxwell, London, 2005.
- Rosas**, Allan & Lorna **Armati**: *EU Constitutional Law: An Introduction*, 2d ed, , Hart Publishing, Oxford, 2012.
- Tridimas**, Takis: *The General Principles of EU Law*, 2d ed, , Oxford University Press, Oxford, 2007.

Ümit, Ceyda: *Avrupa Birliği Hukukunda Üçüncü Ülke Vatandaşları: Tüm Yönleriyle Hak ve Statüleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013.

Wiesbrock, Anja: *Legal Migration to the European Union*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2010.

Makale ve Kitap Bölümü

Arnall, Anthony: “Family Reunification and Fundamental Rights”, *European Law Review*, Cilt: 31, Sayı: 5, 2006.

Barrett, Gavin: “Family matters: European Community law and third-country family members”, *Common Market Law Review*, Cilt: 40, Sayı: 2, 2003.

Boeles, Pieter: “What Rights Have Migrating Third-Country Nationals?”, Jaap Willem de Zwaan & Flora A N J Goudappel, eds, *Freedom, Security and Justice in the European Union*, T.M.C. Asser Press, The Hague, 2006.

Cartabia, Marta: “Article 51 - Field of Application”, William BT Mock & Gianmario Demuro, eds, *Human Rights in Europe: A Commentary on the Charter of Fundamental Rights of the European Union*, Carolina Academic Press, Durham, 2010.

Celotto, Alfonso: “Article 21 - Non-Discrimination”, William BT Mock & Gianmario Demuro, eds, *Human Rights in Europe: A Commentary on the Charter of Fundamental Rights of the European Union*, Carolina Academic Press, Durham, 2010.

Cholewinski, Ryszard: “Family Reunification and Conditions Placed on Family Members: Dismantling a Fundamental Human Right”, *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 4, Sayı: 3, 2002.

Choudhry, Shazia: “Article 7 - Respect for Private and Family Life (Family Life Aspects)”, Steve Peers et al, eds, *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, Hart Publishing, Oxford, 2014.

Çiçekli, Bülent: “Uluslararası Hukukta Yabancıların Hak ve Özgürlükleri”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 3, Sayı: 12, 2007.

- Drywood**, Eleanor: “Giving with One Hand, Taking with the Other: Fundamental Rights, Children and the Family Reunification Decision”, *European Law Review*, Cilt: 32, Sayı: 3, 2007.
- Göçmen**, İlke: “Starting to shine, but how brightly? Standstill Provisions in Association Law between Turkey and the Community”, *Croatian Yearbook of European Law and Policy*, Cilt: 5, 2009.
- Groenendijk**, Kees: “Family Reunification as a Right under Community Law”, *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 8, Sayı: 2, 2006.
- Groppi**, Tania: “Article 7 - Respect for Private and Family Life”, William BT Mock & Gianmario Demuro, eds, *Human Rights in Europe: A Commentary on the Charter of Fundamental Rights of the European Union*, Carolina Academic Press, Durham, 2010.
- Guttman**, Rolf: “Rights of Turkish Citizens in EU Countries”, Koç Üniversitesi, ed, *Turkey-EC Association Law: Developments since Ankara Agreement 1963*, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2010.
- Hardy**, Julien: “The Objective of Directive 2003/86 Is to Promote the Family Reunification of Third Country Nationals”, *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 14, Sayı: 4, 2012.
- Hart**, Betty de: “Love Thy Neighbour: Family Reunification and the Rights of Insiders”, *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 11, Sayı: 3, 2009.
- İdriz-Tezcan**, Narin: “Dutch Courts Safeguarding Rights under the EEC-Turkey Association Law. Case Note on District Court Rotterdam Judgments of 12 August 2010, and District Court Roermond Judgment of 15 October 2010”, *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 13, Sayı: 2, 2011.
- Iglesias Sánchez**, Sara: “Fundamental Rights Protection for Third Country Nationals and Citizens of the Union: Principles for Enhancing Coherence”, *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 15, Sayı: 2, 2013.
- Kilpatrick**, Claire: “Article 21 - Non-Discrimination”, Steve Peers et al, eds, *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, Hart Publishing, Oxford, 2014.

- Lamont**, Ruth: “Article 24 - The Rights of the Child”, Steve Peers et al, eds, *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, Hart Publishing, Oxford, 2014.
- Lawson**, Rick: “Family Reunification Directive – Court of Justice of the European Communities”, *European Constitutional Law Review*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2007.
- Lotito**, Pier Francesco: “Article 24 - The Rights of the Child”, William BT Mock & Gianmario Demuro, eds, *Human Rights in Europe: A Commentary on the Charter of Fundamental Rights of the European Union*, Carolina Academic Press, Durham, 2010.
- Oosterom-Staples**, Helen: “The Family Reunification Directive: A Tool Preserving Member State Interest or Conducive to Family Unity”, Anneliese Baldaccini, Elspeth Guild & Helen Toner, eds, *Whose Freedom, Security and Justice?*, Hart Publishing, Oxford, 2007.
- Özdemir**, Sahir: “Türkiye - AB Ortaklık Hukukunda Yeni Kısıtlama Getirme Yasağı: Üç Tespit”, *Prof Dr Ahmet Gökdere’ye Armağan*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011.
- Peers**, Steve: “Family Reunion and Community Law”, Neil Walker, ed, *Europe’s Area of Freedom, Security and Justice*, Oxford University Press, New York, 2004.
- Peers**, Steve: “The Jurisdiction of the Court of Justice Over EC Immigration and Asylum Law: Time For a Change?”, Anneliese Baldaccini, Elspeth Guild & Helen Toner, eds, *Whose Freedom, Security and Justice?*, Hart Publishing, Oxford, 2007.
- Peers**, Steve: “Family Reunion”, Steve Peers et al, eds, *Eu Immigration and Asylum Law (Text and Commentary): Second Revised Edition: Volume 2: Eu Immigration Law*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2012.
- Peers**, Steve: “Immigration and Asylum”, Catherine Barnard & Steve Peers, eds, *European Union Law*, Oxford University Press, Oxford, 2014.
- Spijkerboer**, Thomas: “Structural Instability: Strasbourg Case Law on Children’s Family Reunion”, *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 11, Sayı: 3, 2009.

- Walsum**, Sarah van: “Comment on the *Sen* Case. How Wide is the Margin of Appreciation Regarding the Admission of Children for Purposes of Family Reunification? -ECHR, December 21st 2001 (*Sen v. the Netherlands*), nr. 31465/96”, *European Journal of Migration and Law*, Cilt: 4, Sayı: 4, 2002.
- Ward**, Angela: “Article 51 - Field of Application”, Steve Peers et al, eds, *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, Hart Publishing, Oxford, 2014.
- Weiler**, Joseph H. H.: “Thou Shalt Not Oppress a Stranger: On the Judicial Protection of the Human Rights of Non-EC Nationals - A Critique”, *European Journal of International Law*, Cilt: 3, 1992.
- Wiesbrock**, Anja: “Court of Justice of the European Union: The Right to Family Reunification of Third-Country Nationals under EU Law; Decision of 4 March 2010, Case C-578/08, Rhimou Chakroun v. Minister van Buitenlandse Zaken”, *European Constitutional Law Review*, Cilt: 6, Sayı: 3, 2010.
- Witte**, Bruno de: “The Past and Future Role of the European Court of Justice in the Protection of Human Rights”, Philip Alston, ed, *The EU and Human Rights*, Oxford University Press, Oxford, 1999.

Rapor

- Scarnicchia**, Lucilla: *Population and Social Conditions*, Eurostat Statistics in Focus 43/2011.
- Vasileva**, Katya: *Population and Social Conditions*, Eurostat Statistics in Focus 31/2012.

Değınilen Mahkeme Kararları Listesi**Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararları**

Case 4/73 (Court of Justice) *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung v Commission of the European Communities* [1974] ECR 491.

Case 12/86 (Court of Justice) *Meryem Demirel v Stadt Schwäbisch Gmünd* [1987] ECR-3719.

Case 5/88 (Court of Justice) *Hubert Wachauf v Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft* ECR 2609 [1989].

Case C-192/89 (Court of Justice) *Sevince v Staatssecretaris van Justitie* [1990] ECR I-3461.

Case C-76/90 (Court of Justice) *Manfred Säger v Dennemeyer & Co. Ltd.* [1991] ECR I-4221.

Case C-260/89 (Court of Justice) *Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE and Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou v Dimotiki Etairia Pliroforissis and Sotirios Kouvelas and Nicolaos Avdellas and others* [1991] ECR I-2925.

Case C-434/93 (Court of Justice) *Ahmet Bozkurt v Staatssecretaris van Justitie* [1995] ECR I-1475.

Case C-55/94 (Court of Justice) *Reinhard Gebhard v Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano* [1995] ECR I-4165.

Case C-309/96 (Court of Justice) *Daniele Annibaldi v Sindaco del Comune di Guidonia and Presidente Regione Lazio* [1997] ECR I-7493.

Case C-1/97 (Court of Justice) *Mehmet Birden v Stadtgemeinde Bremen* [1998] ECR I-7747.

Case C-37/98 (Court of Justice) *The Queen v Secretary of State for the Home Department, ex parte Abdulnasir Savas* [2000] ECR I-2927.

Case C-7/98 (Court of Justice) *Dieter Krombach v André Bamberski* [2000] ECR I-1935.

Case C-459/99 (Court of Justice) *Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL (MRAX) v Belgian State* [2002] ECR I-6591.

- Joined cases C-317/01 and C-369/01 (Court of Justice) *Eran Abatay and Others (C-317/01) and Nadi Sahin (C-369/01) v Bundesanstalt für Arbeit* [2003] ECR I-12301.
- Joined cases C-20/00 and C-64/00 (Court of Justice) *Booker Aquaculture Ltd, trading as Marine Harvest McConnell and Hydro Seafood GSP Ltd v The Scottish Ministers* [2003] ECR I-7411.
- Case C-540/03 (Court of Justice) *European Parliament v Council of the European Union* [2006] ECR I-5769.
- Case C-16/05 (Court of Justice) *The Queen, Veli Tum and Mehmet Dari v Secretary of State for the Home Department* [2007] ECR I-7415.
- Case C-305/05 (Court of Justice) *Ordre des barreaux francophones et germanophones and Others v Conseil des ministres* [2007] ECR I-5305.
- Case C-303/05 (Court of Justice) *Advocaten voor de Wereld VZW v Leden van de Ministerraad* [2007] ECR I-3633.
- Case C-325/05 (Court of Justice) *Ismail Derin v Landkreis Darmstadt-Dieburg* [2007] ECR I-6495.
- Joined cases C-402/05 P and C-415/05 P (Court of Justice) *Yassin Abdullah Kadi and Al Barakaat International Foundation v Council of the European Union* [2008] ECR I-6351.
- Case C-127/08 (Court of Justice) *Blaise Baheten Metock and Others v Minister for Justice, Equality and Law Reform* [2008] ECR I-6241.
- Case C-228/06 (Court of Justice) *Mehmet Soysal and Ibrahim Savatli v Bundesrepublik Deutschland* [2009] ECR I-1031.
- Case C-242/06 (Court of Justice) *Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie v T. Sahin* [2009] ECR I-8465.
- Case C-403/09 PPU (Court of Justice) *Jasna Detiček v Maurizio Sgueglia* [2009] ECR I-12193.
- Case C-578/08 (Court of Justice) *Rhimou Chakroun v Minister van Buitenlandse Zaken* [2010] ECR I-1839.
- Joined cases C-300/09 and C-301/09 (Court of Justice) *Staatssecretaris van Justitie v F. Toprak (C-300/09) and I. Oguz (C-301/09)* [2010] ECR I-12845.

- Case C-92/07 (Court of Justice) *European Commission v Kingdom of the Netherlands* [2010] ECR I-3683.
- Case C-256/11 (Court of Justice) *Murat Dereci and Others v Bundesministerium für Inneres* [2011] ECR I-11315.
- Case C-268/99 (Court of Justice) *Aldona Malgorzata Jany and Others v Staatssecretaris van Justitie* [2011] ECR I-8615.
- Case C-257/99 (Court of Justice) *The Queen v Secretary of State for the Home Department, ex parte Julius Barkoci and Marcel Malik* [2011] ECR I-6557.
- Case C-357/09 PPU (Court of Justice) *Said Shamilovich Kadzoev (Huchbarov)* [2009].
- Joined cases C-7/10 and C-9/10 (Court of Justice) *Staatssecretaris van Justitie v Tayfun Kahveci (C-7/10) and Osman Inan (C-9/10)* [2012].
- Case C-451/11 (Court of Justice) *Natthaya Dülger v Wetteraukreis* [2012].
- Joined cases C-356/11 and C-357/11 (Court of Justice) *O. and S. v Maahanmuuttovirasto (C-356/11) and Maahanmuuttovirasto v L. (C-357/11)* [2012].
- Case C-617/10 (Court of Justice) *Åklagaren v Hans Åkerberg Fransson* [2013].
- Case C-221/11 (Court of Justice) *Leyla Ecem Demirkan v Bundesrepublik Deutschland* [2013].
- Case C-225/12 (Court of Justice) *C. Demir v Staatssecretaris van Justitie* [2013].
- Case C-138/13 (Court of Justice) *Naime Dogan v Bundesrepublik Deutschland* [2014].
- Case C-171/13 (Opinion of Advocate General Wahl) *Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen (Uvw) v M.S. Demirci D. Cetin A.I. Önder R. Keskin M. Tüle A. Taskin* [2014].
- Case C-338/13 (Court of Justice) *Marjan Noorzia v Bundesministerin für Inneres* [2014].

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları

- App. 9214/80, 9473/81 and 9474/81 (European Court of Human Rights) *Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. United Kingdom* [1985] A.94.
- App. 31465/96 (European Court of Human Rights) *Sen v. Netherlands* [2001].
- App. 60665/00 (European Court of Human Rights) *Tuquabo-Tekle and Others v. Netherlands* [2005].
- App. 52873/09 (European Court of Human Rights) *Shala v. Switzerland* [2012].
- App. 52166/09 (European Court of Human Rights) *Hasanbasic v. Switzerland* [2013].
- App. 1785/08 (European Court of Human Rights) *Vasquez v. Switzerland* [2013].
- App. 52701/09 (European Court of Human Rights) *Mugenzi v. France* [2014].

Değinilen Mevzuat Listesi

2003/86 sayılı Direktif: Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 on the right to family reunification [2003] OJ L 251/12.

2003/109 sayılı Direktif: Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents [2004] OJ L 16/44.

2005/71 sayılı Direktif: Council Directive 2005/71/EC of 12 October 2005 on a specific procedure for admitting third-country nationals for the purposes of scientific research [2005] OJ L 289/15.

2009/50 sayılı Direktif: Council Directive 2009/50/EC of 25 May 2009 on the conditions of entry and residence of third-country nationals for the purposes of highly qualified employment [2009] OJ L 155/17.

2011/95 sayılı Direktif: Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international

protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted [2011] OJ L 337/9.

2011/98 sayılı Direktif: Directive 2011/98/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on a single application procedure for a single permit for third-country nationals to reside and work in the territory of a Member State and on a common set of rights for third-country workers legally residing in a Member State [2011] OJ L 343/1.

Ƙısaltmalar

AB	: Avrupa Birliği
ABA	: Avrupa Birliği Antlaşması
ABD	: Aile Birleşimi Direktifi
ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABTHŞ	: Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Bkz	: bakınız
Dn	: dipnot
KP	: Katma Protokol
Krş	: karşılaştırmamız
Md	: madde
OKK	: Ortaklık Konseyi Kararı
para(s)	: paragraf(lar)
s	: sayfa
ÜÜV	: üçüncü ülke vatandaş(lar)ı

